

G HIIUMAA

2022

**MERETAGUSE
MAA SALARAJAD**

**HIIDLASED ELUST
JA ARMASTUSEST**

**PUHKEPAKETT:
LIHTSALT HEA**

**HIIU HUUMOR
LAJATAB**

*Meie oma
maailmade maa*

9 789916 411230

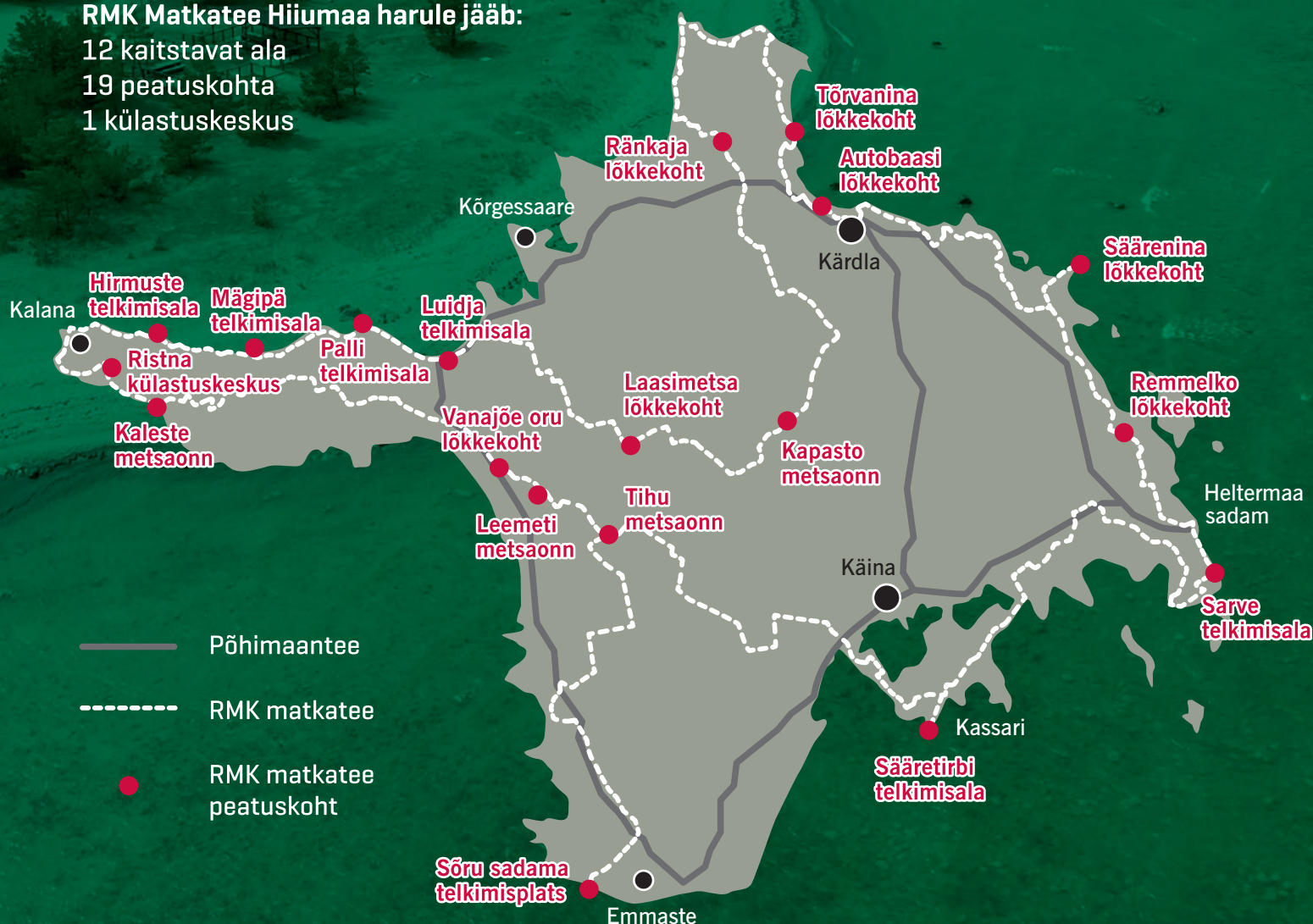

RMK MATKATEE HIIUMAA HARU OOTAB

RMK uusim matkatee haru Hiiumaal pakub palju vaheldusrikkust ning kauneid ja võimsaid looduselamusi. Teele jäävad Tahkuna ja Kõpu poolsaarte metsikud rajad koos vanade militaarobjektide ja maaliliste liivarandadega, Hiiumaa südames laiuvad rabad ning liivaväljad ja ootamatult metsapõuest esile kerkivad „mäed”.

RMK Matkatee Hiiumaa harule jääb:

- 12 kaitstavat ala
- 19 peatuskohta
- 1 külastuskeskus

Hiiumaa – maailmade maa

Mul on olnud õnn käia kõvasti rohkem kui sajal maal. On paiku, kus on oldud, aga mis on tänaseks ununenud. Mõned käidud kohtadest on aga sellised, mis on meeltes väga kõvasti kinni ja kuhu läheks iga kell tagasi. Üks selliseid on vaieldamatult Hiiumaa. Siin on ajalugu, mis on sama põnev kui Kariibi mere piraatidel, siin on randu, mis on sama ilusad kui Miamis ja kus saab sama ägedalt surfata nagu Austraalias, siin on loodust, mis lööb silmad ette Amazonase metsadele, siit leiab restorane, milliseid pole Pariisis, siin on seenekohti, mida ei tea mitte keegi maailmas (peale tädi Maria, kes oma saladuse mulle usaldas).

Ajal, kui kõik siin ilmas muutub ühetaolisemaks, on Hiiumaa suutnud säilitada oma erinäolisuse. Hiiumaa on mandrist just parasjagu nii kaugel, et tekib mõnus eraldatuse ja erilise tunne. Loomulikult on ka hiidlased ise erilised. Ka hiidlase krutskid ja naljad on erilised.

Ma soovitan väga Hiiumaale sõita – siin on ilus ja põnev, aga samas rahulik. Ideaalne koht päriselt puhkamiseks. Aga sama tungiv on soovitus – tulge siia kui heasoovlik külaline, ärge tehke liiga saare loodusele ega segage põlishiidlase elurütmi. Kui niiviisi käituda, on Hiiumaa tohutu suur saar, kuhu mahub korraga peale palju häid inimesi.

TIIT PRUULI

GO REISIAJAKIRJA PEATOIMETAJA

Hulludel aegadel, mil maailma uudised päev-päevalt aina uskumatumaks pööravad, ütleb mu poeg ikka lohutavalt: õnneks me oleme Hiiumaal! Ilmselt oli vanajumal hiidlane, et ta sellise meretaguse koha tegi. Mere-, metsa- ja päikesepatareid väsinud aju ja akude laadimiseks on meil siin tasuta. Aastaajast sõltuvalt saab ka kadakamarja-, siiakala- või mustikavitamiine. Tasub tulla, kogeda ja nautida.

Hiiumaal liigub aeg teise tempoga. „Jo vaadab,“ ütleb hiidlane ja lükkab ülehommse varna nii tänased kui ka homsed mured. On ju nii palju mõnusat, millega oma päevi sisustada – kasvõi kuulata looduse hääli ja õppida viljakat mittemidagitegemist, nagu soovitab Hiiumaa sõber Fred Jüssi.

Hiiumaal saab aja maha võtta ja end lihtsalt hästi tunda. Olla omaette, jalutada metsas, loopida rannas kive vette, seirata öötaevas seilavaid tähti. Hiiumaal on pime, LED-reklaamid ja tänavavalgustus ei sega öösse vaatamist. Sealjuures võib mõelda või mitte mõelda, moodsalt öeldes – mediteerida. Hiiumaal saab seda päriselt teha, aja aeglustumine hakkab ka külalistele külge. Soovitan proovida.

Kui argiaskeldustest nii äkilist pidurdust teha ei julge, võib puhata ka mandri rütmis. Saab matkata, ratsutada, sukelduda, purjetada, ronida, kala püüda, kultuuri nautida ja pidutseda. Isegi ujula, lennuväli, kardirada ja spordikeskus on olemas. Kel ikka vähe, leiab mere ääres koguni kaugtöökantori ja saunaga öömaja.

Hiidlased on ägedad inimesed ja Hiiumaa on siin. Tulge vaadake. Terit teitele!

KRISTEL ÜKSVÄRAV

HIIUMAA TURISMIKLASTRI JUHT

3 aastat REISI- KOGE MUST

Puhkusereisid

Seiklusreisid

Ärireisid

Siseturism

HIIUMAA TULETORNID
ON KÜLASTAJATELE
AVATUD

1. MAIST KUNI
30. SEPTEMBRINI

KÕPU TULETORN
iga päev kl 10–20

PILETID

täiskasvanu **5** eurot
sooduspilet **3** eurot
perepilet **12** eurot

TAHKUNA TULETORN
T–P kl 10–19

PILETID

täiskasvanu **4** eurot
sooduspilet **2** eurot
perepilet **10** eurot

RISTNA TULETORN
T–P kl 10–19

PILETID

täiskasvanu **4** eurot
sooduspilet **2** eurot
perepilet **10** eurot

KOLME TORNI PILET

täiskasvanu **10** eurot
sooduspilet **5** eurot
perepilet **20** eurot

TULE TORNI!

KONTAKT TULETORNIDE KÜLASTAMISEKS 1. OKTOOBRIST – 30. APRILLINI

tuletornid@hiiumaa.ee

+372 463 6071

www.hiiumaa.ee

* kasutusele võtmise aeg
** tule kõrgus merepinnast

TULE AVASTA HIIUMAA AJALOOLINE PÄRL – SUUREMÕISA LOSS! PAKUME TURISMITEENUSEID, SH MAJUTUST, TUURE, KULTUURI

Tule
Suuremõisa
lossipäevadele
1.–3.07.2022

HARIDUS AJALOO SÜDAMES – HIIUMAA AMETIKOOL

www.hak.edu.ee
www.suuremoisaloss.ee

Maitserännakud legendaarse
kapten Malmi radadel.
SÖÖK / JOOK / SÜNDMUSED / CATERING
Hiiumaa, Suuremõisa loss
lossicatering@gmail.com
+372587000066

SIIM NESTOR, MUUSIKAAJAKIRJANIK

Alati, kui praami pealt Heltermaal maha tulen, valgub üle mu kere, vaimu ja hinge sume rahu. Seda tunnet ei koge ma mitte kusagil mujal. Justkui teise sametvaiksesse reaalsusesse astuks ja samal ajal ergastuvad kõik meeled. Juba lõhnad on teistsugused. Palju mõnusamad.

Nende Hiiumaa paikade soovitamiseks on pisut keeruline. Me need poole kerega hiidlased, kes seal oleme, ega me üldiselt ei taha suure suuga soovitada neid kõige erilisemaid kohti ja olemisi. Hoiame neid vandeseltslikult pigem enda teada. Või siis omade teada. Sõpradele ikka soovitad – viid kohale ja näitad, aga nüüd suure auditooriumi ees... Asi on selles, et paljude Hiiumaa kõige-kõigemate völu paikade väärtusest moodustab olulise osa see, et seal liiga palju inimesi ei ole.

Aga kui te tunnete Heltermaal maale astudes samasugust täiesti omalaadse rahu tulva endas, siis andke mind kuskil nähes sellest vihjamisi teada ja küsige nende saladuste kohta.

KADRI TIKERPUU, KULTUURIIPRODUSENT

Ehedamat Hiiumaa tunnetust kui kohalike kaluritega hommikusel mörrapüügil käia, mina välja mõelda ei oska. „Kaluriga merele“ teenust pakuvad päris mitu kohalikku meest, aeg tuleb kindlasti ette kokku leppida.

Mina ise smugeldan end igal kevadel oma rannakaluritest sõprade Ahti, Siimu ja Kuliga kalaretketele kaasa. Mörrapüük! Minu lemmik! Meil poistega on juba sellised traditsioonid tekkinud (ise tekitasin), et mina võtan kaasa värske saia ja termosega kohvi. Ja kui meil esimene mõrd nõutud, teeme ühise hommikusöögi: vastpüütud kala äkist. Retsept: fileerid kala, tükeldad, paned kaanega nõusse, lisad soola, pipart, õli, tilli, sidrunimahla. Kaas peale, raputada. Ja valmis! Vastavalt püügihooajale siis ka kalavalik. Või kui on mörras marjaga kala, siis vups! lüpsad marja välja ja maitsestad – jälle gurmee missugune!

5x3

soovitust

Küsisime Hiiumaaga seotud inimestelt, millised on just need erilised paigad, mida Hiiumaal olles tingimata nägema peab.

KAAREL KOTKAS, VERIFF CEO JA ASUTAJA

Sündisin Hiiumaal, seega mul on Hiiumaaga ühine vereringe ja tugevamat sidet ei olegi olemas. Mida kaugemal olen, seda enam tunnen puudust hetkest, kui autorattad praami aparellilt Hiiumaad puudutavad ja süda pea kaks korda aeglasemalt lööma hakkab...

Miks ma peaksin Hiiumaast rääkima? Hiiumaa on mu identiteedi osa ja seisan selle hea käekäigu eest isegi siis, kui pole saarel.

Kolm kohta, kuhu soovitaksin Hiiumaal minna, oleksid Kõpu poolsaar ning Kassari ja Hiiumaa väikesadamad. Kahes esimeses kohas saab kontsentreeritult kätte Hiiumaa looduse ilu ja võlu. Meie väikesadamad on igaüks omamoodi festivalide-, kultuuri-, spordi-, mereajaloo ja rannakultuuri keskused. Sealset melu saab nautida kogu navigatsioonihooaja.

Hiiumaa on magnet muhedatele külalistele, keda tõmbab siia meie maine ja huvi saareelu vastu. Meie vaikusel on külgetõmme ja oma saarel oma rütm, kus suviti paaril korral – jaanipäeva paiku, kohvikute päeval ja Sõru muusika üritustel – on meil inimesi põhjusega ka rohkem. Külaliste tõttu „lõhkemispunkti“ päästab meid parvlaevaühenduse võimekus.

DOUGLAS WELLS, „JÄNKI SEIKLUSED HIIMUMAAL“ AUTOR

„Majakatuuri“ teatmik, mille kirjutasin 1993. aastal Hiiumaa paikadest ja legendidest, õpetas mulle, et Hiiumaa on tõeliselt hämmastav. Tundus, et iga kivi ja puu kohta leidub seal oma legend, mõnikord rohkem kui üks!

Kui peaksin valima ainult paar asja, mida soovitada, siis need oleksid järgmised.

Esiteks Tahkuna poolsaare tipp. Kaunid rannad, muljetavaldav tuletorn, esimese maailmasõja aegsed sõjaväekindlustused.

Seejärel Pühalepa kirik, Hiiumaa vanim, algselt enne 13. sajandil ehitatud kirik, millel on palju huvitavaid arhitektuurilisi jooni, ning seda ümbritsev sajanditevanune kalmistu, kus asuvad 18. sajandil seda piirkonda omanud baltisakslaste hauad. Abiellusin seal 1995. aastal, kui olin Rahukorpuse vabatahtlik. See oli esimene pulm seal 50 aasta jooksul!

Ja loomulikult tuleb ära vaadata Hiiumaa tõeline sümbol, Kõpu tuletorn! See massiivne püramiidikujuline kiviehitus saab 2030. aastal 500-aastaseks. Arvatakse, et see on vanuselt kolmas pidevalt töötav tuletorn maailmas.

GUIDO KANGUR, NÄITLEJA

Kui ma parasjagu Sõru Jazziga seotud ei ole, siis läheksin Hiiumaal Sõru Saundile või VahuVeiniViikendile või Kodukohvikute päevadele. Kui ühtegi neist parajasti ei toimu, siis istuksin lihtsalt Orjaku või Kärkla sadama kohvikus, naudiks päeva, imetleksin kauneid paate ja laseksin mõtetel lennata. Sadamad kogu maailmas on minu lemmikpaigad!

Kui oled loodusfotograafia huviline, ei tohi maha unustada oma fototehnikat! Iialgi ei või ette teada, kes sulle matkarajal vastu jalutab või lendab... ja ma räägin oma kogemustest!

KAJA LOTMAN: „Hiiumaa on loodusrikas saar.“

Kaja Lotman on zooloog ja Eesti üks tuntumaid looduskaitsejaid. „Mis ma oskan niimoodi kokkuvõtvalt Hiiumaa loodusest rääkida, seda võiks ju teha tunde ja päevi...“ muretseb Kaja. Proovime siiski. Alljärgnevalt Kaja Lotmani mõtted Hiiumaa loodusest.

TEKST: KAJA LOTMAN

Hiiumaa loodus on vaheldusrikas. Siin jätkub kõigile metsi, soid, randu ja kauneid maastikuvaateid. Põnevaid vaateid pakub juba praamisõit Rohukülalt Heltermaale, sest läbitakse rändlindudele ja viigerhüljestele väga oluline mereala.

Praamilt saabuja autoaknast avanevad peagi laiad Sarve maastikukaitseala pae- sed loopealsed. Pastoraalsed pärandniit- tude vaated jätkuvad ka Käina lahe ääres.

Pärandniitude korrashoid on keeruline, kuid töökad hiidlased saavad sellega suurepäraselt hakkama. Nende säilimine tagab sajandite jooksul inimese ja loo- duse koosmõjul kujunenud niiduelustiku ning pakub võimalusi säilida ajalooliselt siin kohanenud pärandtõugudel.

Enamik Hiiumaast on metsane, kuid met- si on hoolikalt majandatud. Heas seisus on Hiiumaa ulukipopulatsioonid, just punahirv ja mets siga. Hiiumaa metsades leidub kõigile sobivaid seene- ja marja- paiku. On teada, et hiidlased üritavad igaüks oma marja- ja seenekohta teiste eest saladuses hoida – ei tea, kui hästi see neil välja tuleb?

AINULAADNE TAIMESTIK JA LOOMASTIK

Ligi neljandik metsi on väga väärtuslikud ja arvatud looduskaitse alla, et tagada üliharuldaste liikide säilimise. Üks neist on näiteks seen taiga võrkpoorik, kelle ainuke leiukoht Euroopas ongi Hiiumaa. Euroopa naaritsa populatsiooni taastamine Hiiumaal Tallinna loomaaia abiga on olnud Euroopas üks edukamaid looduskaitse edulugusid. Taimedest on Hiiumaal leidnud elupaiga väga harul-

dane pisilina, kuid ka paljud orhidee- liigid. Viimaste paremaks tundmiseks on loodud Kõrgessaares isegi orhideede õpperada, mida tuleb aga külastada õigel ajal – jaanipäeva paiku. Matkamiseks ja looduse tundmaõppimiseks on Hiiumaal rajatud RMK poolt sadu kilomeetreid matkaradu ja -teid.

Tähelepanuväärsed on ka inimese ku- jundatud Kärkla linnapark, Suuremõisa park ja allee, kuid ka erilise tähendusega looduslikud pühapaigad: Tärkama ohvri- tamm, Põlise leppekivid, Ristimägi.

Põnev on otsida maastikul 455 miljonit aastat tagasi Maad tabanud meteoriidi tekitatud kraatri ehk Kärkla meteoriidi- kraatri moodustisi ja viimase jääaja jälgi. Keerukate geoloogiliste sündmustega saab tutvuda Palukülas kraatri mudel- väljakul.

Omanäolised raskesti ligipääsetavad pärlid Hiiumaa ümber on saared Saarnaki ja Hanikatsi, kus aeglaselt hääbub Väina- mere saarte väiketalu kultuur.

Hiiumaa loodus on hästi hoitud ja see- tõttu kuulub see kaunis saar UNESCO Lääne-Eesti biosfääri programmialana maailma parimate paikade hulka. ■

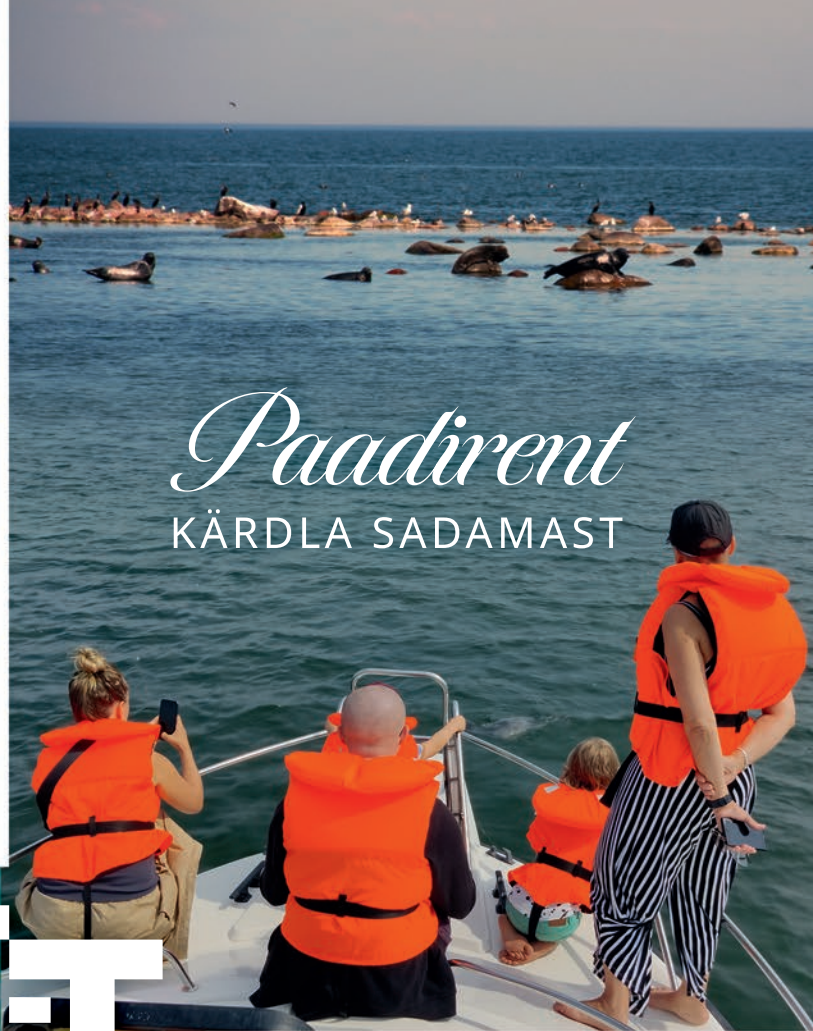

FOTO: KAJA HIIS

Mereretked

HÜLGEVAATLUS
LAIDUDE KÜLASTUSED

Paadirent

KÄRDLA SADAMAST

Tiit
REISID

Ekskursioonid

TULETORNIRING
HIIUMAAL

Bussirent

Tiit-Reisid OÜ • Sadama 13, Kärdla
tel: +372 463 2077 • +372 501 4266
hiiumaa@tiitreisid.ee
www.tiitreisid.ee

NALJA KA!

Hiidlase poeg kasvanud
hirmus pikaks meheks.

Teised mehed isale ütlemata: „Siim, ae,
miks sa oma poisi nii kõrgeks lased
kasvada?“

Siim vasta: „Ega tall siis maailmas
kiikert tarvis pole!“

– KRISTEL ÜKSVÄRAV

FOTO: IVO PANASIUK

Kapten RANDO KESKÜLA: „Hiiumaa praamil merehaigeks ei jää.“

Regulaarse laevaliikluse alguseks Hiiumaa ja mandri vahel võib ehk lugeda 1860ndaid, kui Ungern-Sternbergid ostsid aurumasinaga purjelaeva „Progress“. Loodetavasti saab peagi selle ilusa kujuga aluse mudelit Heltermaa sadamahoone saalis vaadata. Praegu on seal väljas Sergio laevakompaniile kuulunud laeva „Gustav“ mudel, mis vedas reisijaid 1930ndatel.

Nüüdsel ajal sõidavad Rohuküla–Heltermaa vahel kaks Tallinna Sadamale kuuluvat Türgis ehitatud laeva: „Leiger“ ja „Tiiu“. Leiger on Hiiumaa vägilane ja Tiiu ta kaasa. „Leiger“ sõidab Väinameres alates 2016. aastast, viimase aasta on kapteniks olnud Saaremaa mees Rando Kesküla.

Hiiumaa on mandrist 22 kilomeetri (ehk 16 meremiili) kaugusel. Seda mereteed sõidavad laevad 1 tund ja 15 minutit. Tundub päris pikk ja kauge sõit. Rando rahustab neid, kes merehaigust kardavad: „Meri on siin madal, suurt lainet ei teki, seega merehaigust pole sel reisil vaja karta. Ma pole küll ühtegi merehaiget siin laeval kunagi näinud.“

Korraga mahub laevale üle 700 inimese – oleks kurb pilt, kui nad kõik merehaigeks jääksid ja kalu toidaksid.

Kaptenisillas on kena, puhas ja vaikne. Jääb mulje, et mis siin viga tegutseda, töö konti ei murra. Aga meresõit oli ja on keeruline asi ning jääb selleks alati. „Kõige keerulisem on tugeva tuulega sildumine,“ tunnistab kapten. „Talvel on mõnikord raske jääs sõita, suvel on teinekord probleeme, kui vett on vähe ja vesi madal, siis ei saa kogu kaubalasti

peale panna.“

Kui ilm aga väga valjuks läheb, siis jäävad laevad sadamasse. Eeskirjade järgi peab siis loodetult olema rohkem kui 25 m/s. „Ei ole neid hulle päevi palju,“ rehmab kapten käega, „vast paar korda aastas.“

Laevad on üsna samasugused kui need, mis mandri ja Muhumaa vahel kurseerivad, aga kuna Hiiumaa ots on pikem, on reisijate ajaveetmisvõimalustele rohkem mõeldud – on raamatunurk ja mänguala lastele.

Kui küsida saarlaselt Keskülalt, kas on mõnikord kahju ka, et ta sõidab küll Hiiumaal sadamasse, aga ise jalga maha panna ei saa, siis tunnistab ta, et nii mõnigi kord on kurb tunne, kui näed, kuidas puhkajad rõõmsas elevuses laevalt lahkuvad, aga ise pead veel kaks nädalat järjest edasi-tagasi sõitma.

Saaremaa ja Hiiumaa suurema erinevuse nimetab ta seda, et metsikut ja puutumatu loodust on Hiiumaal tükk maad rohkem alles jäänud. „Kohta, kus vaikselt omaette olla, on meie juures vähem,“ kurdab saarlane. ■

SL MARINASTM

Tere tulemast meie sadamatesse!

www.slmarinas.com

ALAR SIKK: „Hiiumaa matkarada on parim!“

Alar Sikk on esimene eestlane, kes jõudis maailma kõrgeima mäe Džomolungma tippu. Matkaradade arhitekt Alar Sikk on ühtlasi esimene eestlane, kes on mägesid vallutanud igal mandril. Hiiumaa kohta ütleb ta nii: „Mulle lihtsalt väga meeldib!“

„Matkaraja ettevalmistamine on kollektiivne töö,“ teatab Alar Sikk tagasihoidlikult. „Rajad tuleb välja mõelda, kaardistada, lõkkekohad paika panna – asjaga tegeleb suur kollektiiv,“ märgib mees. „Eks minu käekiri on tuntav seal igal pool,“ lisab ta muigvel suuga. Alar kinnitab, et matkama saab hakata juba Heltermaa sadamast, kui tahtmist on ja matkasaapad jalas.

MILLISED ON RMK HIIUMAA MATKARAJAD?

„RMK radu on palju,“ räägib Sikk, kelle sõnul ta ise tegeleb pikkade matkateedega. Ka väikesi matkaradu leidub Hiiumaal kümneid, kuid pikki kulgemise teid on vaid üks. „See tee on 230 kilomeetrit pikk. Hakka aga otsast pihta ja käi. Minule isiklikult meeldib see Hiiumaa RMK rada kõikidest oma valmispusitud radadest kõige rohkem,“ tunnistab Alar. „Seda just oma mitmekülsuse poolest. Ma olen Lõuna-Eesti poiss, mind tõmbab ikka mere äärde.“

See Hiiumaa matkaradade sepitseja on olnud praktiline: „Tavaline matkarada järgib lihtsalt loodust. Hiiumaal oleks samuti tore, kui ühel pool on meri ja teisel pool mets...“ Alar selgitab, et Hiiumaa rajad on mõeldud matkamiseks aasta ringi. Kasvõi novembrikuus, kui sajab lörtsi. RMK rajad käivad mööda luiteharju ja jäävad rohkem sisemaale, et külmal tuul matkaja nina talvel ära ei võtaks. „Rada jääb tihtipeale 200 meetrit rannast kaugemale,“ teatab Alar.

„Kuigi rada viib sind mõnikord rannajoonest kaugemale, leiab sellelt kogu eripärgelise Hiiumaa looduse. Kaks kolmandikku Hiiumaa matkarajast on metsarada, mis kulgeb katkematult,“ uhkustab see looduses seikleja ning toob näiteks Mandri-Eesti, kus matkarada kulgeb põldude vahel.

„Enamik Hiiumaa RMK rajast on puhas metsarada,“ kinnitab Sikk ning rõhutab: „See rada ei ole jalgrattamehele, vaid sobib jalgsi matkajale.“ ■

FOTO: IVO PANASJUK

KORP

‘RONK’

Meie suvemaja läheduses on Korbi mäed, matkatee viib meid sinna koeraga jalutades tihti. Korpe lendab meie maja juures ka.

– HEIKI ERNITS,
kunstnik

Hundi Puhketalu

– idüll, kus kohtuvad ajalugu ja
tänapäevased mugavused

Eelmise sajandi alguses ehitatud ja kaks aastat tagasi renoveeritud õdusas peahoones on 8 voodikohta, ajastutruus aidas leiavad ööbimisvõimaluse elamustele avatud külalised ning privaatsust hindaval paaril on võimalus veeta öö omaette väikeses paadikujulises laastumajakeses. Madala mademega aidahoones on majutuskohhti kuuele.

Suurepärane puhkusekoht nii peredele, sõpruskondadele, romantikutele kui ka pise-
matele töökollektiividele.

Ja mis saarereis see saunata on! Hundi pakub nii paadikujulise tünnisauna kui ka Soome sauna võimalust. Merre saab end kasta kilomeetri kaugusel ujumiskohas ning valmimas on unikaalne „suitsusauna spa” koos suure vanniga!

Puhkemaja alumisel korrusel asub avar puhkeruum, hea varustusega kööginurk ja duširuum/tualett, ülemine poolkorrus on magamiseks. Lõunapoolisel väliterrassil saab mõnusalt saare õhku nautida ja üheskoos aega veeta. Jahedamate ilmade tarbeks on gaasikiirgurid. Kompleksi kuulub mõnus ilmastiku-kindel grillmaja, mis sobib väiksematele seltskondadele kokkamiseks ja koosviibimisteks.

Hundi Puhketalu asub Kärddla lennujaama ja Roograhu sadama vahetus läheduses. Kui saabud lennuki või jahiga, saad mugavalt mööda Hiiumaad kulgemiseks rentida 5-7-kohalise auto või hoopis jalgratta.

Info ja broneerimine: +372 5669 0512 · hundisilm1@gmail.com · hundi.ee

Marek on Hiiumaal sündinud ja kasvanud. Värvika perioodi elust on mees elanud küll Viljandis, kuid Viljandis ei ole merd ja kui merd ei ole, siis Marekil hakkab paha.

Mida saab mereturismi mõttes Hiiumaal ette võtta?

„Saame näiteks laevaga teha toreda ringi ümber Hiiumaa, sest sadamaid on meil palju ja neid tuleb juurde,“ räägib Marek. Mees ise sõidaks küll sadamast sadamasse, mitte ei teeks Hiiumaale korraka ringi peale. Üks päev kolmkümmend miili, teine päev jälle kolmkümmend miili. Marek juhib tähelepanu ka sellele, et iga sadama ümber on viie kilomeetri raadiuses alati „oi kui palju huvitavaid asju“, mida vaadata. Laevaga sõita võib aga igale poole. „Vormsi ja Saaremaa on käeulatuses. Ka Soome on vaid ühe supikorra ja võileiva jagu minna,“ hindab Marek kaugust söögikorra järgi.

Kuhu poole Marek ise laevanina seaks?

„Oluline ei ole suund, vaid seltskond,“ saabub Marekilt kiire vastus. „See sõltub täielikult seltskonnast ja nende soovist. Pigem on tähtis see aeg, mis me sõpradega veedame, mitte mõni kindel koht, kuhu läheme.“

Miks mitte istuda sõpradega korteris? Miks peaks merele minema?

„Sellepärast, et meri on vabadus,“ öhkab hiidlane. „Mulle jääb eluks ajaks meelde see kord, kui vabadus oli värskest Eestisse saabunud. Meie passid lõhnasid veel trükikoja järele, polnud Eestis Shengenit ega midagi ja meie otsustasime venna jahiga Soome sõita. Meil oli natukene makarone, kompass, kaart ja sirkel. Põhimõtteliselt oli meil Läänemere kaart ja paat ja see oli nii kõva tunne!“ meenutab Marek.

MAREK RÄTSEP:

„Meri ja meresõit on võimalus ja vabadus kõigile.“

Lisab siis veel: „Ja kõige suurem ja tähtsam oli see tunne, et sul on terve meri ees lahti – milline seletamatult hea vabaduse tunne see veel oli!“

Milline on „Lisette“ lugu?

„„Lisette“ on vana lestatraaler, mis leiti Kõrgessaarest. Selline laev oli Eesti vetes traditsiooniline rannatraal. Ükski selline alus enam lestapüügiga ei tegele,“ selgitab Marek. MTÜ-ga Halulaev võtsid Marek ja tema sõbrad laeva kunagises kolhoosi juurikahoidlas pulkadeni lahti ja ehitasid nullist peale üles.

Nagu Marek ütleb: „Vana laev on nagu vana maja – täis emotsiooni ja mälestusi, aga kui teed arvutuse, siis pole mõtet seda katkist asja üles putitada, vaid parem on uus ehitada.“

Nii Mareki sõnul tehtigi ja vana laeva paremas korras olevad lauad läksid suvilateks. Ehitus võttis koos pausidega aega umbes viis aastat. „Lisetteks“ ristituna seilab uhke alus merel aastast 2016, viies soovijad merele. Muul ajal seisab alus enamasti Orjaku sadamas. Tänu MTÜ Halulaevale seilab Hiiumaa vetes teinegi alus: „Hiiu Ingel“. Tema läks vette 2017 ning viib samuti soovijaid merele lõbusõitu tegema.

Palju selliseid laevu Hiiumaal kokku on, kes turisti tekile laseks?

„Suur see arv ei ole. Eks igas sadamas mõni suurem või väiksem laev on,“ täpsustab Marek ning seletab, et tasub kohale tulla ja sadamas küsida – pole võimatu, et saad mõne kapteni lõbusõiduks ära rääkida. Küsimuse peale, kas purjetatakse ka talvel, vastab Marek, et kui jääd on, siis puulaev ei lähe kuskile, aga mõnikord õnnestuvad siiski ka talvesõidud.

Mida öelda Hiiumaale tulijale?

„Inimesed ei taipa, kui kättesaadav kõik on ja kui lihtne on purjetama minna,“ ütleb Marek entusiastlikult. „Pole rohkem vaja teha, kui ainult Hiiumaale kohale tulla!“ ■

RETSEPT

Konservid on head, aga **äkin** on see, mis jalad nõrgaks võtab. Ehk siis kõige ehedama mekiga toit, mis saada on. Kaks plekk-kaussi, sool, pipar ja kala vastavalt hooajale nende vahel ning siis *shaken, not stirred*.

– MAREK RÄTSEP

KUIDAS IIRI VISKI JAMESON NIME SAI

Lugu lühidalt järgmine. Sattunud iidlased Iiri vetes oma laevaga merehädasse. Pääsenud kaldale ja kuivatanud oma vettinud hilpe, tuli kohalik rannarahvas neile abisse ja muuhulgas pakkunud ka põletatud jooki turgutuseks. Iidlased seejärel joogi kohta pärima: ja mes see on, ja mes see on... Ja see on fakt!

– MAREK RÄTSEP

RIHO SÕRMUS: „Kui ainult autoga mööda asfalti sahistada, siis palju ei näe.“

Sõru ja Heltermaa sadama direktor on elanud Hiiumaal 21 aastat. Rihoga räägime Hiiumaa teedest, kuna ta on õppinud teedehitajaks, kunagi töötanud ka Maanteeametis. „Pange nalja ka vahele,“ ütleb sadamadirektor. „Muidu keegi ei loe.“

„Need, kes tahavad Hiiumaad rohkem näha, peavad minema sellest ringist ja Kõpu sirgest välja. Seal jooksevad paral-leelteed. Need on kitsad rajad ja oleks vaja kõrgemat autot, ideaalis neljaveolist. Siis satutakse üksildastesse kohtadesse, kus on vaikust ja imelist loodust. Kui ainult autoga mööda asfalti sahistada, ega siis palju ei näe.“

on kolm lõhet, need peavad olema puust sildadega kaetud.

„Jääteel sõites peab kiirus olema kuni 30 km/h või siis üle 60 km/h. Nende kiiruste vahel tekib teatav resonants ja see on ohtlik,“ paneb Riho inimestele südamele.

KAS ÕNNETUSI JUHTUB?

„Heltermaa sadamas tervitab saarele saabujat Seaküla Simsoni pronksskulptuur, mis kujutab Hiiu taati kitsale laeva näitamas. Modelliks võeti kunagine kolhoosiesimees, kuna tema on selle Hiiumaa naljandi kaasaegne – tervitab kitsega igat uut laeva ja laseb sõralise esimesena praami peale lahti. Nii juba pea 50 aastat. Tema käes on omapärane Hiiumaa rekord, mees on nimelt kolm korda autoga läbi jätee vajunud ja iga kord kenasti külmast veest välja roni-nud. Ütle veel, et Hiiu mees ei ole kange mees!“ ■

AUTOTURIST HIIUMAAL

„Kui tullakse praami pealt maha, algab võidusõit – kes esimesena Käinasse või Kärddlasse jõuab. Ei tea, miks see mandri-inimestele nii tähtis on,“ kratsib Riho kukalt.

Riho selgitab, et Hiiumaal on praeguseks olemas musta kattega tolmuva tee ring ümber saare. Sellest ringist väljub Luidja Puski kiriku joonelt korralik tee Ristnas-se – Kalanasse, mis läheb Kõpu poolsaare keskelt.

„Ühepäevaturistid teevad alati selle ringi, lisaks Kõpu. Vaatavad vasakule ja paremale ning külastavad Kärddlat, Käinat ja ehk ka Kassarit. Öhtul tagasi laevale,“ kirjeldab Riho.

NALJA KA!

Teeotsa jõudes küsis mandrimees seal askeldanud hiidlaselt: kuidas ma sinna külla saan?“

„Mine otse kuni kahekordse kõrghooneni ja siis keera ära ja mine veel kolm hülgepussi lasu maad edasi!“

JÄÄTEED

Jätee on Sõrmuse sõnul Hiiu identiteedi osa ja turismiobjekt. Naljaga kurdab mees, et tema vaimustuses ei ole: „Mul on jäteega isiklik vimm. Kui keegi sinna kinni jääb, helistatakse mulle, kuna teatakse, et mul on auto, millega saab nad sealt välja kiskuda.“ Lisaks märgib ta: „Jätee rajamisele pannakse alati mängu tohutu summa, aga nagu mina aru saan, läheb jää teisel päeval pärast tee avamist minema.“ (Muheleb.)

Sel aastal teatati, et jäteed ei rajata.

„Mina jäteelt lund ei lükkaks!“ ütleb Riho kiirelt. „Lumi on ilus. Välja arva-tud Tallinnas, kus te sellele soola peale raputate,“ vaatab Riho ajakirjanikku et-teheitvalt. „Kui lükkad lume ära, siis on jää temperatuurimuutustele tundlikum. Lumi on looduslik termoisolatsioon.“

Riho räägib, et jätee jaoks tehakse jääuuringud. Iga 200 meetri tagant puuritakse jässe augud ja kontrollitakse selle paksust. Mandri ja Hiiumaa vahel

VEEL NALJA

Kauaaegne Saare maavanema kohusetähta Hans Teiv kurdab Heltermaa sadama direktorile, et Saa-remaa põhjapoolsemate, merega piirne-vate kinnistute hinnad on turbulentses languses. „Miks küll?“ imestab direktor. „Vaata kinnistult merd, on ilus, aga kui tõstad pilgu üles, siis eemalt paistab üks võsastunud metsik saar!“

– RIHO SÕRMUS

Mis käiksid veel paremini kokku kui saar ja sadam? Liina Härm töö ongi saare sadamate eri tahke koos hoida ja selleks on naisel abiks „tore kamp kolleege“ – nagu ta ise ütleb – ning ta lisab veel: „Igal hommikul lähen tööle hea tujuga!“

Hiiumaa valla sihtasutus Hiiumaa Sadamad haldab ja arendab Hiiumaa vallale kuuluvaid mereväravaid. Nendeks on neli suuremat väikesadamat: Kärkla, Orjaku, Sõru jahisadam ja Kalana jahisadam.

Kas Hiiumaa sadamatel on vahe ka?

Liina selgitab: „Kõik sadamad on külastaja jaoks erinevad.“ Ta annab ülevaate Hiiumaa eriilmelistest sadamatest.

Kärkla on modernne külalissadam, see on uus, läbi mõeldud tänapäeva vajadustest lähtuvalt. Kärkla linn pakub laiemat valikut teenuseid ja tänu headele naabritele Yachts Service Hallis isegi remondivõimalust alustele ning ka keerukamad tööd, näiteks mootorivahetus või tekivahetus saavad vajaduse korral tehtud.

Sõru on mõnes mõttes kõige väiksem ja vaiksem. Külastaja tunneb ennast seal eriti eksklusiivsena, kuna seal eriti kedagi ei ole. Just Sõru sadamas ja selle ümbruses koged seda päris kohalikku elu.

Kalana, mida alles ehitatakse, asub aga maailma lõpus. Keegi heitis kunagi nalja, et kui Kassari on Hiiumaa algajale, siis Kalanasse lähevad juba edasijõudnud. Seal on eestlase jaoks ookeanitunne.

Orjaku on oluline kohaliku elu keskuse-

LIINA HÄRM: „Tulge sadamasse!“

na. Külaselts valis ka oma külamaja asukohaks sadama ja sadam on kujunenud keskuseks. Orjaku on ka rannakalanduse kants.

Lisaks palju paadisadamaid

Lisaks loetletutele on Hiiumaal veel mituteist paadisadamat. „On ka veel suured sadamad: Heltermaa loomulikult ja Sõru jahisadama kõrval oleva sadama kaudu käib praamiühendus Saaremaaga. Lehtma sadam pandi kahjuks kinni,“ ütleb Liina, kelle sõnul oli enne Schengenit aega Lehtma piiripunktina üks kõige olulisemaid sadamaid ka väikelaevade jaoks nii Eesti vetesse tulles kui ka siit lahkudes.

Miks üks sadam üldse kinni pannakse?

Tuleb välja, et vastus peitub sõnas *süvendamine*. „Lehtma asub looduslikult keerulises kohas, kus setted rändavad ümber Tahkuna poolsaare lõuna suunas ja ummistavad süvendatud sadama sissepääsu. Traalid viivad kala pigem mandri sadamatesse. Suuremad kaubalaevad on Lehtmast kolinud oma kaupadega Heltermaale, mis on oma sadamat sellega seoses pigem arendanud. Olud muutuvad ja kaubad, mida veetakse, muutuvad. Praegu on Lehtma igal juhul kinni,“ võtab Liina kokku.

„Kui Hiiumaa muutub nii populaarseks, et mereturistid enam Kärkla sadamasse ära ei mahu, siis hakkame Kärkla poolt kaide arvu pikendama, kuni jõuame Lehtmani välja,“ tikub Liinale naer peale.

Kas mereturistide arv praegu suureneb või väheneb?

„Pigem suureneb,“ on vastus kindel. Liina arvates on siin üheks põhjuseks pandeemia – inimesed otsivad rohkem võimalusi olla teistest eemal, värskes õhus, aga oma väikse hea seltskonnaga. Võib-olla tahetakse teha uusi toredaid asju, mida enne pole tehtud, leida uus hobi. Teisest küljest on liikumispääs jällegi alandanud väliskülastuste arvu. Väliskülastajad moodustavad valdava osa väikesadamate külastustest. Hiiumaa

uudistajate järjekord külastuste arvu poolest käib nii: soomlased, sakslased, rootslased ja siis poolakad, hollandlased... (Lätlased on kogu Eesti sadamate arvestuses kõrgemal kohal, aga seda eelkõige tänu Ruhnu näitajatele.)

Kas sadam ise saab mereturismile kaasa aidata?

„Loomulikult! Väikesadamad saavad enast ise turundada. Messidel tuleb käia, koostööpartnereid leida. Info sadama ja teenuste kohta peab olema kättesaadav ja tõene! Sadamad saavad palju teha selleks, et just nende juurde tuldaks. Laiemalt, kogu saare või piirkonna või isegi Läänemere tutvustamine purjetamise sihtkohana, selles löövad juba teised kaasa, EAS, sadamate organisatsioonid, koostööprojektid.“

Kas sadamatel on ka püsikund?

„Jah. Tihti tullakse just samasse kohta, kui teatakse, et teenused on tasemel. Või seostuvad selle sadamaga head mälestused eelmistest reisidest, mõni elamus, kontsert või toiduelamus või on vaja uusi käpikuid just Hiiumaa lammaste villast... Teisalt muidugi naabruses – Orjakust käiakse Sõrul kontserdil ja Sõrult Orjaku, Vormsilt tullakse Kärklasse restorani ja Lääne-Soomest meie vetesse sõites on Hanko–Kärkla väga tavaline „hüpe“ üle Soome lahe.“

Mis külastajatele Hiiumaa puhul meeldib?

„Ikka see, et ei ole palju inimesi, kuid samas võid sattuda kvaliteetsele kultuuri-üritusele. Välisriikidest tulijad kiidavad, et siin on nii mõndagi taskukohasemat ning nad saavad endale head ja paremat lubada. Saare paras suurus, et olulisema jõuab päeva-paariga ära näha, aga midagi jääb veel avastada.“

Tulge! Paate ostetakse järjest rohkem. Aga kui need paadid meie sadamaid ei külasta, siis ei teki sellist mõnusat, rammusat uut kultuurikihti Hiiumaa merekultuuris.“ ■

58°47,310'N 22°46,250'E
Kassari, Hiiumaa vald 92114
www.hiiumaasadamad.ee

ORJAKU SADAM ORJAKU HARBOUR

Kodu maalt ja merelt tulijale! Home to all from sea and land!

MATKAAUTODE PARKLA
CARAVAN PARK

JALGRATASTE RENT
BICYCLE RENTAL

AERUPAADI RENT
ROWING BOAT RENTAL

SAUN / SAUNA
+372 5345 5059, orjaku@hiiumaa.ee

AUTORENT / CAR RENTAL
Dagen Haus külalistemaja, +372 518 2555

MAJUTUS PURJEKAL
ACCOMMODATION ON
SAILING SHIP

Aerulaua, purjeka ja paadi rent,
kalastus- ja purjetamisretked /
Rental of paddle boards, sailing yacht
and boats, sailing trips on the sea
+372 506 6417, allan@3xk.ee,
www.3xk.ee

RESTO & KÜLALISTEMAJA
iiumekk

RESTAURANT & GUESTHOUSE
Avatud aastaringsest / open all year
+372 5911 1258, iiumekk@gmail.com
www.iiumekk.ee

ORJAKU KÜLAMAJA / VILLAGE HALL

Info, meened, näitused, kultuuriüritused, peoruumide rent,
kaugtöökontor / Info, souvenirs, exhibitions, cultural events,
room rental, rentable office (2 workspaces).

Avatud juuni-august IGA PÄEV / Open Jun-Aug EVERY DAY

f Orjaku • +372 524 4820 • orjaku@orjaku.ee • www.orjaku.ee

SUVI KASSARIS & KASSARI
KULTUURINELJAPÄEVAD -
maist septembrini erinevad sündmused
Kassari saarel!

www.suvikassaris.ee, +372 524 4820 **f**

SUMMER AT KASSARI &
CULTURE THURSDAYS
AT KASSARI -
events on Kassari Island
from May to September!

KASSARI
KKNP
KULTUURI-
NELJAPÄEVAD

HAVE YOUR HOLIDAY AT ORJAKU!

PUHKA ORJAKUS!

NINA TALU
PUHKEMAJA
NINA FARM
HOLIDAY HOUSE
www.ninatalu.ee
+372 5663 7527
tiina@ninatalu.ee

DAGEN HAUS
KÜLALISTEMAJA
DAGEN HAUS
GUESTHOUSE
www.dagen.ee
+372 518 2555
dagen@dagen.ee

HIIUMAA
SUMMERHOUSE
www.summerhouse.ee
+372 5664 9193
hello@summerhouse.ee

MEREKALDA
PUHKEMAJA
MEREKALDA
HOLIDAY HOUSE
www.merekalda.eu
+372 514 6100
margus.uudla@gmail.com

MEREÄÄRE
PUHKEMAJA
MEREÄÄRE
HOLIDAY HOUSE
+372 5377 7000
janis.nurmsalu@gmail.com

Sakarias Jaan Leppik on olnud õigeusu preestri ametis Hiiumaal viis aastat. Tema sõnul on ta sügishiidlane – inimene, kellele meeldib Hiiumaal olla muudel aegadel kui suvel. Mees on nagu hunt Kriimsilm, sest püha ameti kõrvalt jõuab ta olla laulja ja muusikaõpetaja, kirjutada artikleid ning lugeda loenguid.

SAKARIAS JAAN LEPPIK: „Väike hiiu vere tilk aitab sind omaksvõtmisel.“

SAKARIASE LEMMIKKIRIKUD?

„Lemmikkirikud? Ma ei tegele ju spordiga!“ hüüatab Sakarias. Sakariase sõnul on kõik kirikud, hoolimata nende arhitektuurist, saarel omapärased ja erinevad. „Selge, et olen õigeusu preester ja ma tunnen ennast kodusemalt õigeusu kirikutes. Hiiumaal on neist restaureeritud kaks: Kuriste kirik ja Malvaste kabel. Viimane on vanem puitehitis, õlgkatusega. Kohalik rahvas räägib, et selle ehitamiseks kasutati Puski kiriku lähedal oleva poe palke,“ tutvustab preester Hiiumaa õigeusu kirikuid.

PUSKI KIRIK

„Puski õigeusu kirik on avariilises seisus. Vanadelt fotodelt on näha kiriku interjööri. See on nii ilus, harras, hämara värvusega, soe nagu ortodoksi kirikud võiksid olla,“ räägib jumalamees unistavalt.

Sakariase sõnul kujundavad interjööri koguduse liikmed ise. See puutub kõikidesse kirikutesse. Õigeusu kirikutes on sisekujunduse suhtes väga ranged reeglid, seetõttu kitši kirikusse ei pääse. Sakariasel on suur rõõm, et Puski kirik sai välise ehitise lõpetamiseks nii vallalt kui ka muinsuskaitsest arvestatava summa.

Kui sinna kõike mööblit tagasi ei tooda, siis kirik jääb tühjaks, nagu algselt õigeusu kirikud olid, ja siis oleks seal kindlasti selline akustika, mis sobiks vaimuliku muusika kohaks.

Vaimulikku muusikat on viimastel aastatel tehtud ka Kuriste kirikus. Kokku on saarel kaheksa töötavat kirikut. Pealekauba veel palvemajad. Hinge eest saarel hoolitsemata ei jää.

KIRIKU KALMISTU ERIPÄRA

„Kõik, kes on Puski kiriku ümber paikneval kalmistul käinud, kirjeldavad ülimalt rahu, mida nad ei koge mujal,“ räägib Sakarias. „See surnuaed on midagi erilist oma vanade haudade ja kõrgete puudega. Ilma religioosse silma läbi vaatamata, ütleks ma, et see biotoop, mis surnuaeda ümbritseb, see on imeline. Võid tundide kaupa seal kalmistul istuda. Olen kogenud paljusid surnuaedu, kuid nii mõneski ei jaksa kaua jalutada. Puskilt ei taha aga ära minna. Ja ma ei räägi seda *new age*’i tasemel,“ selgitab preester.

SEOTUS HIIUMAAGA

Sakarias Jaan Leppiku juured ei ole Hiiumaal. Abikaasa on aga hiidlane, kuigi üks põlvkond on vahelt ära jäänud.

HÕIMUMENTALITEET ON TÄHTIS

„Kui lähtuda kultuuriantropoloogiast, siis hõimumentaliteet on pärimuse alalhoidmise vundamendi üks aluskive. Suuline pärimus laguneks ilma selleta laiali. Suuline pärimus peab edasi andma esivanemate ehk siis sinna klanni kuulunud inimeste oskusi, elutarkust, klanni sisest informatsiooni, kõike seda, mida identiteediks vaja on. Seda eriti saarel, sest saar on eraldatud ala,“ selgitab Sakarias.

OMAKSVÕTMISE ASJUS

„Lõpuni omaks ei võetagi ja ma pean sellega lihtsalt leppima. Väike hiiu vere tilk päästab sind omaksvõtmisel aga küll. Lased sel tilgal kukkuda veeklaasi ja vesi on kohe natuke roosakam.“ ■

FOTO: KAJA HIIUS

EST 1909

HIIMUMAA

Köö k + P a g a r

hiiumaapagar.ee

LEIVAD + SAIAD + KRINGLID + TORDID + KÜPSISED
SALATID + MAGUSTOIDUD + SUUPISTED

Müügil Coop'i kauplustes üle Hiiumaa!

FRESHLY BAKED BREADS + CAKES & PASTRIES + CULINARY PRODUCTS

Find the best local
bakery and culinary
products from Coop
Hiiumaa stores
all over the island!

coop
Hiiumaa

hiiumaa.coop.ee

Ain on olnud jurist, möllanud ajakirjanduses ja teinud äri. Viimased aastad on mees aga pöördunud mehenduse ja ajaloo uurimise juurde.

Küsimuse peale, kust selline huvi just militaariajaloo vastu, vastab Ain: „No üks kõik poisid ole ju sõda mänginud. Lisaks – ajalugu on huvitav.“

Viisteist aastat tagasi hakkas Ain tegema veebilehte Militaarne Hiiumaa, mille järgi saab huviline siiani sõjaajaloolise tuuri marsruudi kokku panna. Kaardi peal on üle kaheksa objekti, lisaks veel viiskümmend laevavrakki Hiiumaa ümbruse vetes.

Oled rajanud Tahkuna kordonisse ka militaarmuuseumi, kus räägitakse kohalikkude lugu. Milline see kokkuvõtvalt oleks?

AIN TÄHISTE ja lühike Hiiumaa militaariajalugu

Sõjaga seotud sündmused on Hiiumaal enamasti 20. sajandi omad. Siis kui ilma-sõda juba käima läks, hakati Hiiumaale rajama võimsaid suurtükipatareisid. Selleks, et kaitsta Soome lahte ja selle tagumises otsas olevat Peterburi – tollast Vene keisririigi pealinna – vastase sõjalaevade eest. Ehitati üsna hiiglaslikud patareisid. Selleks, et selline betoon ja raud metsa saada, oli vaja eraldi sadamasilda ja raudteed.

Hiiumaa oli ju 1917. aasta oktoobris otse sõjalise võitluse tallermaa?

Sakslased vallutasid umbes nädala jooksul pärast Saaremaa vallutamist ka Hiiumaa ja niimoodi jäi sõjavanker seisma – saared sakslaste käes ja mandril veel endine võim. See muutus Eesti Vabariigi tekkega ja Eesti Vabadussõjaga.

Vabadussõda Hiiumaad väga ei puudutanud?

Eesti Vabariigi oludes oli Hiiumaal üldiselt rahulik. Siin oli üks-kaks Eesti kaitseväge esindajat ja militaarseid poolt hoidsid kaitsepolitseilased. Teise maailmasõja eelõhtul olukord muutus ja nõukogude võim hakkas saarele uuesti rajama rannakaitsepatareisid – selleks, et kaitsta linna, mis kandis juba nime Leningrad.

Kokku ehitati kakskümmend üks punkrit. See jada on nelikümmend kilomeetrit pikk ehk siis kolmandik Hiiumaa rannajoont. Algab Heltermaa sadamast kaks kilomeetrit lõuna poole Sarvelt ja jookseb mööda rannikut Lehtmani välja.

Neid suuri kahureid siiski vaja ei läinud, kuna sakslased tulid hoopis mööda maad ja vallutasid Hiiumaa ühena viimastest Eestimaa saartest. Osmussaar jäi pärast Hiiumaad veel natukeseks ajaks venelaste kätte.

Teise ilmasõja lõppedes olime raudseesriide üks läänepoolsemaid osi. Milline elu välja nägi?

Hiiumaa oli piiritsoon. Läänepoolsed rannad olid suletud. Seda ka kohalikele elanikele. Alale võis minna range eriloa alusel.

Kärdlas oli 1960ndate alguses sõjaväge rohkem kui tsiviilelanikke ja üsna tavaline oli see, et linna ühest servast teise sõitis hommikul läbi tankikolonn. Selleks, et minna linna ühest otsast – polgust –, teise otsa, Rehemäele õppustele.

1960ndatel jäi seda sõjaväge vähemaks. Siiski oli kuni külma sõja lõppemiseni Hiiumaal kaks radarijaama, viis piirivalvekordonit (*Ühes me parasjagu oleme.*) ja peotäis mereväelasi. Olime piiritsoonis, mis tähendas seda, et sisse ja välja pääses ainult erilubadega.

Hea, et praegu saame lihtsalt minna praami peale ja juba varsti olemegi ilma probleemideta sel ilusal ja rahumeelsel saarel. ■

AASTARINGSELT AVATUD:

PIKK MAJA KÄRDLAS

Lapsepõlv Hiiumaal, Kärkla lugu ja kunstinäitused

KASSARI MUUSEUMIMAJA

Hiidlaste elu peegeldusi

AVATUD JUUNI - AUGUST:

RUDOLF TOBIASE MAJAMUUSEUM KÄINAS

Suurde maailma jõudnud helilooja sünnikodu

MIHKLI TALUMUUSEUM MALVASTES

19. sajandi taluelu, hooned ja lood

Hiiumaa Militaarmuuseum

Hiiumaa Military Museum

Tahkunas

Avatud 15. maist 15. septembrini
teisipäevast pühapäevani 10.00 – 18.00

*Open from May 15 to September 15
from Tuesday to Sunday 10.00 – 18.00*

Tel +372 5347 9819
info@militaarmuuseum.ee
www.militaarmuuseum.ee

Militaarse Hiiumaa Teejuht
www.mil.hiiumaa.ee

Militaarmatkad / Travel Guide
Urmas Selirand +372 508 3648

04.04.2022-
06.03.2023

Näitus
Hiiumaa Muuseumi
Pikas Majas
(Vabrikuväljak 8, Kärkla)

Lapsepõlves...

Hiiumaa giidid

ENE TISLER

+372 527 2005
enetisler@gmail.com

HELGI PÖLLO

+372 528 4401
helgipollo@gmail.com

INNA LEPIK

+372 5647 5772
innalepik@gmail.com

KIRSTI UGAM

+372 5665 4859
kristi.ugam@gmail.com
hermine.ee

LEA TAMJÄRV

+372 517 6290
tamjarvlea@gmail.com

LEA VAHER LUNDIN

+372 5646 2929
lea.vaher.lundin@gmail.com

LILI KÄÄR

+372 5340 1207
lili.k22r@gmail.com

MADIS ROOSIMAA

+372 5622 0036
madis036@hotmail.ee

MARI ORGUSAAR

+372 56825998
morgusaar@gmail.com

MARJU LIPPUR

+372 5666 8384
marjulippur@gmail.com

MATI LEPNA

+372 529 5562
mattiashiumaal@gmail.com

SIRJE HEINMA

+372 5660 5743
heisir@hotmail.ee

TIIU HELDEMA

+372 526 5632
tiiuheldema@gmail.com

TIIU METSAR

+372 503 3675
tiiu.metsar@mail.ee

URMAS SELIRAND

+372 508 3648
urmas.esimene@mail.ee

URVE MERENDI

+372 5207868
urve.merendi@mail.ee

URVE VAHER

+372 5190 5846
urvemaxi@gmail.com

VILMA TIKERPUU

+372 515 8601
tikerpuuvilma@gmail.com

VIKTOR RÖBTŠENKO

+372 5647 4141
viktorrobt@hotmail.ee

The Association
of Guides of Hiiumaa

Tegusat Helgit teavad saarel kõik. „Mina olen lihtsalt üks hiidlane!“ põrutab Helgi naljaga, kui küsida, mis tiitel tema nime taha kirjutada. „Olen muuseumis teadusdirektori nime all, aga see ei ole praegu oluline.“

Helgi Põllo on nii põlishiidlane, kui ananab olla. Ei ühtegi mandriinimest otseses suguvõsas, kui üks ligi 200 aasta taha jääv põtku välja arvata (põtku on *hiu keeles mandriinimene*).

Lisaks mitmele kutsumusele on Helgi ka ajaloolane. Uurime, milliseid juubeleid – nii hoonete kui ka Hiiumaa inimeste omi – tasuks aastal 2022 silmas pidada.

„Tähtpäevi on mitmeid ja kõik need leiavad endale Hiiumaa sündmuste kalendris koha. Mina ei ole eriuutuste otsene korraldaja ja seega pikka nimekirja peast ei tea. Võiksin aga tähelepanu juhtida paarile nüansile,“ mölgutab Helgi mõtteid.

JUUBILARID 2022

„Juubelite mõttes ei ole 2022. aasta Hiiumaal just liiga rammus aasta. Kuigi saarel on toimivaid kunstnikke ja tehakse nende juubelinäitusi, saab juubilaride arvu poolest suurem olema alles järgmine aasta. Üks juubel on sel aastal aga omamoodi märgiline,“ paljastab Helgi.

Helgi sõnul möödub 175 aastat Rudolf Tobiase isa sünnist. Järgmisel aastal on Rudolf Tobiasel endal 150. sünniaastapäev. „Isa on tal huvitav ja liikuma panev jõud, kuna me ei tea, kuidas ta oma muusikahuvi ja teadmised üldse sai, et need lastele edasi anda ning tänu millele

HELGI PÕLLO:

„Põnevad on Hiiumaal palju!“

tema pojast selline teedrajav helilooja kujunes,“ räägib ajaloolane.

„Juubeleid tähistavad Paul-Eerik Rummo, Ave Alavainu, Tõnu Önnepalu ja paljud teised, kes on meie saarest inspiratsiooni saanud või siia lausa oma kodu rajanud,“ kinnitab Helgi veel. „Tegelikult leiab neid juubilare igal aastal,“ lisab ta ja sellest võib välja lugeda, et kohalikest loomeinimestest saarel puudust ei ole.

Aramärkimist leiavad Suuremõisa lossi ning Reigi kiriku ja koguduse juubel. Suuremõisa mõisakompleksi peahoone sai valmis 1772. aastal ja sellega seoses on juuli alguses tulemas suured lossipäevad.

„Reigi kiriku ja kogudusega saab siduda väga palju põnevaid ajaloosündmusi ja inimesi, mistõttu on need sattunud kirjanike, kunstnike ja muusikute loome keskmesse. Lisaks muidugi suur lugu reigirootslaste saarelt ärasaamisest ning kuulus Ungern-Sternbergide suguvõsa haakub samuti mitmel moel just selle kirikuga. Ühesõnaga: praegune kirik ise ei ole küll väga vana, aga tema sisu on suurem kui nii mõnelgi teisel samaealisel ehitisel.“

Helgi toob välja tähtsamad majakad, mida turistil kindlasti külastada tasuks: Kõpu, Ristna ja Tahkuna. Need jäävad maad mööda tulijaile samuti nii-öelda Reigi kiriku tee peale, endise Reigi kihelkonna maadele.

„Ka siis, kui saar oli okupatsioonijõudude piiritsoon, saabus siia üksjagu turiste. Saare külastamiseks oli vaja luba. Aga korralikke Hiiumaa kaarte tollal ei olnud. Kui kuskilt mõne eestiaegse kaardi kätte sai, siis seda sai salaja vaadata.“ Juba lapsena joonistas Helgi venna abiga paberile üles Hiiumaa eri piirkondade teid ja radasid, et kohapeal rännates paremini orienteeruda.

Aastal 1989 puhusid värskemad tuuled ning Hiiumaa Arenduskeskuse eelkäija andis välja Hiiumaa kaardi, millele Helgi Põllo tekstid kirjutas. Kaardile oli isegi

märgitud, kus kohas Hiiumaa seoses Soome ja Rootsiga asub. „Selle aja kohta oli see kaart oluline ja tore saavutus. Sinna sai esimest korda oma Hiiumaa mõtted kirja, mõned tähtsamad sündmused ja isikud peale...“ meenutab Helgi. „Ilmselt paljudele oli see turismikaart esimeseks tutvuseks Hiiumaaga. Lisasime sinna ka palju pildimaterjali. Mis aga kõige tähtsam, tekstid tõlgiti inglise keelde.“

HELGI PÕLLO TEEB KA GIIDITÖÖD

„Turism on vajalik. Seda on maailmas aga nähtud, et suure turismivooluga võib kaasas käia kohaliku elanikkonna kadu, kui kinnisvarahinnad on kõrgeks aetud,“ on Helgi korraks murelik. „Eks me tahame kõik, et Hiiumaa päriselu jääks püsima ja turism toetaks seda. Loodan, et Hiiumaa turismist ei saa kunagi kiik, millega üle võlli saad, aga langed teisele poole, kuhu ei tahaks jääda. On oluline, et saaksime talve üle elada, aga kui püsielanike arv turismi tõttu peaks vähenev, ei ole see hea.“ ■

AVE ALAVAINU:

„Emigreerusin läände abiellumise teel, Nõukogude riigipiiri ületamata.“

Üle ilma kuulsal kirjanikul ja luuletajal, hiidlasel Ave Alavainul on ka teine nimi – Kärkla pipar, suhkur ja sool. See nimesilt on kruvitud lausa tema maja kõrval oleva pingi seljatoe külge, et nimi ka juhuslikel möödujatel meelest ei läheks. Hiiumaast ja eriti Hiiumaa kultuurielust ei ole võimalik rääkida nii, et Ave nimi jutu sees üles ei kerkiks.

Millal ja miks sa Hiiumaale tulid?

Mina emigreerusin läände abiellumise teel, Nõukogude riigipiiri ületamata. Teised läksid Soome, mina tulin Vaapo Vaheriga aastal 1976. Olin natuke liiga palju ajast ees, kuna mõtlesin, et linnast peab ära tulema, sest kõik hakkavad seda varsti tegema ja siis pole maal enam kohta. Laps oli mul siis kolmene ja ma ei tahtnud, et ta asfaldi peal kasvab. Elu veeretaski mulle ette Vaapo ja ma olin hiidlastesse juba nagunii ette armunud.

Ma käisin kunagi terve Venemaa läbi, aga maale elama ei julgenud ükski minna, mõtle kui naljakas. Õnneks olid mul mõned tuttavad Hiiumaal juba ees ja nii ma siis tulin ja jäin. Paljud küsisid mu käest veel, et miks sa lähed sinna kolkasse elama.

Kas sul on siin hea olla?

Kinnitan otsekoheselt, et parem ei saa lihtsalt mitte kuskil olla!

Kas Hiiumaale kolimine oli loomulises mõttes viljakas?

Mina ei rõhuks sõna „looming“ peale, mulle meeldib kõike muud teha! (*Naerab kaua.*) Ma hakkasin Hiiumaal kohe tegema teatrit ja luuleklubi. Arvan, et minu sees istub väike salapedagoog. Mulle meeldib koguda inimesed enda ümber ja nendega midagi korraldada.

Kas hiidlased tulid su teatritegemise ja luulega kaasa?

Aga loomulikult! Kõik hakkasid minu juures käima. Kõik tulid.

Mida ütlesid inimestele, kes tulevad Hiiumaale elama? On soovitusi?

No ma ei teagi mida öelda, inimesed ja ajad muutuvad. Mina tulin siia oma 50 aastat tagasi. Kui mina saabusin, siis kohalikud natukene kompasid sind. Hiidlastel on sedaviisi, et viis aastat ei usuta, et pidama jääd. Aga üheksa aastaga saad kodakondsuse. Hiidlaseks ei saada kunagi, aga kodakondsuse saad siis, kui sa vähemalt neli põlve tead inimesi ümberringi ja perekonnanime järgi oskad koju saata.

Kas hiiu keelt on raske selgeks saada?

Ei ole! Ütle tugevat l-i ja susista natuke s-i ja küll ta tuleb. Natukene laulad intonatsiooni juurde ja ongi hiiu keel. Aga et päris puhtalt rääkida, peab see ikka veres olema. Kõik keeled on ju vere keeled!

(Ave teeb pausi ja ütleb rõõmsalt: „Kas te panite tähele, mis ma ütlesin?! Kõik keeled

on vere keeled! Ma pole ise sellise asja peale tulnudki!“)

Mis on saare elu juures kõige raskem?

Kunagi suunati Tallinnast siia tööle üks noor medõde. Viimane nuttis kogu aeg ja tahtis koju. Tuli välja, et teda ajas vihale see, et isegi kui ta ei taha minna teatrisse või kinno, ei saa ta ka siis minna, kui peakski tahtmine peale tulema. Kõik jääb siin kaugele. Tallinnas elas ta Draamateatri kõrval ega käinud seal kordagi, aga tal oli teadmine, et saab sinna minna, kui soov peale tuleb.

Kas Hiiumaalt on midagi ka puudu?

Näitemäng on Hiiumaalt väga puudu! Näitemänge tahaks ise väga teha, kui oleks vana jõudu sees. Aga ei ole kahjuks. Nukuteater meil tuksub, aga näitemäng on puudu! Ei ole kahjuks näitemängudele tegijat ja vedajat praegu. Ma loodan, et millalgi tullakse ja võetakse ette. Inimesi tuleb ka ju Hiiumaale juurde, hakkavad ilmselt linnadest ära põgenema – mõistus on pähe tulnud! ■

KOHVILÄHKRID

Kärkla rahvas oli tuntud kui kohvilähkrid. Kui 1830 alustas Kärklas tööd suur tekstiilitööstus – kalevivabrik –, toodi tooraine Euroopast sisse ja valmis kangas saadeti üle maailma laiali. Kaubavahetus välismaaga oli väga aktiivne. Üks asi, mida villa kõrval Kärklasse toodi, oli kohviuba. Seda jahvatati ja kohvi said vabrikus mõnuga lüripida ka lihttöölised. Kuna ülejäänud Hiiumaa rahvas sellist luksust endale lubada ei saanud, siis Kärkla omasid kutsuti väikese kadedusnoodiga hääles: kohvilähkrid.

– AIVAR VIIDIK

MERI! KUI MEI

*vaid jeeme, häälemassina kinni paneme
ja änam lehtesi äi krabista, nõudega äi kolista –
meri!*

*Tõmmame ukсед kinni, paneme magama, jeemegid
magama -*

*seindest läbi, otsekut vehe kougemald, a siiskid –
meri! Magame, ärgame, teeme tööd, aeme asju,
äi pane tähelegid, a*

ta ikkagid,

ikkagid,

ikkagid,

sii pole änam ütelda midad.

PAUL-EERIK RUMMO

Luuletuse tõlge poolhiidlaselt
Tõnis Lukaselt

Urmo Vaikla on sisearhitekt, kes abikaasa Tüüne-Kristin Vaiklaga käivitas Kärddlas rahvusvahelise kunsti-residentuuri Kordon.

Kui rääkida Hiiumaa kunstielust, peaks kindlasti kõnelema kunstnike vabaihendusest HiKu ja Nelja Nurga galeriist, aga ka Hiiumaa muuseumi Pikast majast, Kärddla kultuurimajast, Reigi pastoraadist, Suuremõisa lossist, kus pidevalt näitusi toimub.

Alates 2017. aastast on Hiiumaal veel üks põnev kunstipesa, mida peab perekond Vaiklad, kellest kõik kunstnikud.

Tegu on Kärddlas asuva Kordoniga. Eestis on kümme kunstiresidentuuri, millest vaid Narva on riigi poolt rahastatud, teised on kõik eraalgatuslikud. Nii ka see.

Pereema Tüüne-Kristini isa oli Hiiumaalt pärit keeleteadlane Paul Kokla, kellelt on ilmunud ka Hiiu sõnaraamat. Sedakaudu on perel saarega otsene seos. Tänu Kõrgessaare vallas sündinud kunstnik Kaljo Põllu utsitamisele soetati enam kui 30 aastat tagasi koos sisearhitektist abikaasa Urmoga endale Hiiumaale oma elamine. Nende tütar Ingel on visuaalkunstnik ja filmitegija ning tütar Ann-Mirjam lavastuskunstnik.

Urmo, kunstiresidentuur on siis selline asi, kus kunstnikud puhkamas käivad, eks ole?

Eehhh, see on nüüd kõige vääräm arusaam...

Las ma nüüd mängin rumalat ajakirjanikku, räägi aga sina, kuidas päriselt on!

Tegelikult on see koht, mis pakub kunstnikule elu- ja töötingimusi. Paljud kunstnikud maailmas liiguvad erineva-

URMO VAIKLA: „Kaalukauss kaldub järjest rohkem Hiiumaa poole.“

tesse kohtadesse, et saada inspiratsiooni. Samas peavad seal olema normaalsed töötingimused. Lihtsalt hotelli ei taha kunstnikud ka minna. Residentuur pakub ka keskkonda, mis on seotud kohaliku kogukonnaga, loodusega.

Eesmärk on tõmmata siia kunstnikke väljastpoolt Hiiumaad, nii Eesti oma kunstirahvast kui ka rahvusvaheliselt tuntud tegijaid. Me oleme ka rahvusvahelise residentuuride võrgustiku liikmed.

Kuidas suhestub see maailmakunst Hiiumaaga?

Meie juhtmõte on, et ühte kohta tutvustavad eelkõige inimesed, kes on selles kohas käinud.

Me teame Hiiumaad Aino Kallase ja Herman Sergo jutustuste kaudu. Norrat teame palju Konrad Mägi maalide kaudu. Loominguline inimene peegeldab seda kohta, kus ta loob.

Meie esimesed külalised olid prantsuse kunstnikepaar Thomas Lanfranchi ja Agnès Aubague. Thomas tegeleb hiigelsuurte lendlevate objektidega, mida ta teeb prügikottidest, mida siis ise filmib ja pildistab. See oli hea näide, kuidas Hiiumaa jõuab maailma. Teose, mille ta siin valmistas, ostis ära Pompidou kunstikeskus Pariisis.

Lisaks prügikottidele olete kunstiks pühitsenud ka merekonteineri!

See sai alguse Karel Koplimetsa mereteemalisest videoinstallatsioonist „Juhtum number 14. Torm Läänemerel“. Esimest korda esitlesime seda Eestis Tallinna fotokuu ajal. Seda eksponeeritakse ruumis, mille põrand on viltu ja mis annab selle tormiteosega sobiva ruumilise kooselamuse. Seda tööd polnud Eestis näidatud ja kuna meil oli plaan Kordonisse väike näitusepind organiseerida, siis leidsime, et merekonteiner on selleks sobiv ja Koplimetsa teose jaoks saab selle ka kenasti viltu panna.

Kes veel on teie juures käinud?

Maalikunstnik Kristi Kongi, lavastaja, näitleja, näitekirjanik Andri Luup, fotokunstnik Marge Monko, skulptor Neeme Külm, Müürilehe peatoimetaja Aleksander Tsapov, kuraator Laura Toots ja mitmed teised.

Kuna me ise oleme kunstnikud, siis on tegu niinimetatud *artist run residency*ga. Ja muidugi kasutame seda paika ka enda loominguliseks laadimiseks.

Olete te oma perega rohkem hiidlased või tallinlased?

Kaalukauss kaldub järjest rohkem Hiiumaa poole. ■

Ruumiinstallatsioon „Reinkarnatsioon_2“
Reigi pastoraadis. Foto: erakogu

Väärikal poliitikul on Hiiumaal oma elamine ning ta on ennast juba ammu suvehiidlase määratlusest välja murdnud.

Eiki Nestor avastas Hiiumaa enda jaoks 1973. aastal oma kalli kaasa kaudu, kelle vanaisa oli Hiiumaalt pärit. Ta mäletab siiani vabaduse tunnet, mis teda valdas, kui kutse alusel esimest korda hiidlaste keskele pääses. Tol ajal ei lasknud valvas Nõukogude riigiaparaat Eikit isegi Bulgaa-riasse suvitama – Hiiumaa oligi kõige läänepoolsem koht, kuhu teda toona lubati.

Priiusetunne südames käidi Sõru rannas päevitamas. Sisemisest tundest hoolima-ta jälgis päevitajaid sel eriskummalisel ajal valvsalt aga piirivalve. „Nõukogu-de piirivalve oli maailmas eriline, sest valvati, et inimesed ära ei läheks, mitte vastupidi,“ märgib Nestor Hiiumaaga tutvuse algaastaid meenutades.

Vabaduse tundest räägib Eiki Hiiumaaga seoses siiani. Ühe nädalavahetusega saarel sa seda tunnet kätte ei saa, teab ta kogemusest. Hiiumaal on vaja olla natukene kauem ja elada seal teise rütmiga. Siis tulevad ka hoopis teistsugused mõtted pähe. „Ma arvan, et see teistmoodi vabanemise tunne on tuttav kõigile, kes on Hiiumaa enda jaoks avastanud,“ on ta kindel. Uurime, mida öelda inimesele, kes esimest korda Hiiumaale saabub? „Mõni käib kogu aeg lipsuga ega pese hambaid ka enne, kui lips ees. Mõned daamid teevad hommikul kõige esimese asjana musi punaseks. Hiiumaale tulles jätke aga lips ja huulepulk koju! Neid ei ole vaja,“ annab Eiki hüva nõu.

Koha eripäraks olevat see, et Hiiumaa on loomulik. „See tuleb nii loodusest kui ka inimesest. Inimene on siin loomulik, ta on selline, nagu ta on. Tal ei ole saarel

EIKI NESTOR:

„Tule Hiiumaale, saad olla sina ise.“

vaja ei eputada ega viisakust teeselda.“

HIIUMAAL SAAB NALJA, SEE ON KINDEL!

Eikiga vesteldes saame selgeks, et saarel on erilist vabaduse tunnet ja inimesed on lihtsad ning loomulikud, aga kuidas on huumorimeelega? „Oi, huumorit on palju. Ja hiiu huumor ei ole solvav, see on soe ja südamluk. Näiteks hüüdis kord poe ees istuv papi rattaga sõitvatele naisterahvastele, kes tulid meie poole bridži mängima: „No mida sa punnitad, võta kett maha, palju kergem on vändata!““

See öeldud, kinnitab Nestor, et hiidlane võib enda kohta nalja teha ja võib ka külalise kohta nalja teha, aga kindlasti ei ole see nali tige. Ka saarlaste ja hiidlaste omavahelised naljad on lihtsalt sõbralikud aasimised. Need kaks saart on tegelikult väga mõistlikes suhetes.

Eiki palub veel meelde jätta: „Hiiumaal tuleb kõik nimed, mis lõppevad o-tähega, hääldada u. Reimo on Reimu, Veljo on Velju ja nii edasi. Selline on lihtsalt see saare värk.“

MILLINE ON HIIDLANE?

„Hiidlane ei kiirusta. Kiirustamine ei vii inimest mitte kuskile ja kui mõni asi jääb tegemata, siis seda poldki tarvis teha, öeldakse Hiiumaal veendunult. See ei tähenda aga, et hiidlane oleks laisk. Ta teeb kõike lihtsalt omal ajal. Kui hakkad hiidlasega midagi kokku leppima ja kui mees ütleb selle peale „Peab vaatama“, siis on kaup samahästi kui koos. Siiski tuleb ta pärast üles otsida ja meelde tuletada, et sai kokku lepitud, ning kõik mis vaja, saab tehtud,“ kirjeldab Eiki.

Eiki sõnul peaksid mandriinimesed veel teadma, et Hiiumaal on kellaajal oma tähendus ja see on märksa teistsuguselt kui mandri peal. Kui sa Tallinnast Tartusse 20 minutit hiljaks jääd, pole sellest midagi, aga kui jõuad praami peale 20 minutit hiljem, läheb seetõttu kaduma mitu tundi. Mandriinimesel on sellise

ajaarvestamisega raske harjuda.

Saarerahvale meeldib sinatada. Eiki ei mäleta, et teda oleks keegi saarlastest kunagi teietanud. „Omavahel sinatatakse – saar on ju väike, kõik on üksteist kasvõi üks kord kohanud. Aga ka kaugelt tulijale öeldakse sina. Hiiumaal valitseb loomulik olek, rahulik meel. Suhtlus on vahetu.“

EIKI ARMASTUS ON MUUSIKA

15 aastat tagasi hakkas Eestisse tekkinud muusikafestivale nagu seeni pärast vihma. „Ma kuulan väga palju jazzi ja kui Sõru Jazz tuli mulle peaaegu et kodu-õuele, olin küll ääretult rõõmus. See on üritus, muusikud ootavad, et neid kutsutaks sinna. See on midagi erilist. Suures ehitises, kus naised kunagi kala puhastasid, kõlavad nüüd suviti hinge pugevad noodid,“ räägib Eiki.

„Natukene teise kõlaga, aga samuti hea muusikaürituse panid püsti suvehiidlaste Raul Saaremets ja Siim Nestor. Sõru Saund hakkas peale väikesest peost ja on nüüdseks muudkui paisunud. See on pisut teistmoodi üritus kui jazzifestival. Publik on küll sama liiki, ainult 20 aastat noorem. Sellel festivalil pakutakse hiidlastele alati uusi artiste kuulata, ka Nublu tähelend sai minu meelest alguse just sealt. Lühidalt iseloomustades võib öelda, et see on elektroonilise alternatiivmuusika festival, kus esinejate arv on meeletu,“ võtab Eiki kokku.

Eiki usub kindlalt, et infoajastul hakkavad inimesed vaikselt linnadest välja kolima. Protsess juba käib. Kaks aastat on Hiiumaal elanike arv suurenenud. Palju tuleb tagasi Hiiumaalt lahkunud inimesi, kes olid mandril leidnud endale väljakutse ja on nüüd oma neljakümne eluaastates.

Mida teha, et elanikkonda sellel imeilus saarel veelgi suurendada? „Tiba kõrgemat haridust nõudvaid töökohti tuleks juurde luua. Küll siis tullakse. Hiiumaal on ju hea elada,“ arvab Eiki. ■

Jaanus ei ole suguvõsa esimene hiidlane. Oh ei. Muusiku esiisa oli Abraham Ernst Wolens, kes tuli saarele Suursadama kontrolöri abiliseks juba 18. sajandi alguses. Viimase lapsed võtsid kohalikud naised, nad tõrjuti sakslaste poolt välja ja maandusid Kõpus, kus nüüd on ka Jaanuse kodu.

„Minu kõige kuulsam sugulane on Felix Voolens, emapoolne onu,“ tähendab Nõgisto.

Jaanuse sõnul laguneb Sõru sadamas Eesti suurim säilinud vanalaev – kolmemastiline mootorpurjekas „Ernst Jaakson“ ehk „Alar“, mille peal muusiku onu oli viimane Eesti soost kapten. „Laeva enam merekõlblikuks ei tee. Äkki saadakse alusele varjualune ümber ja jäetakse see püsiekspositsiooniks, propeller särab juba praegu üle küla,“ naerab Jaanus.

Jaanus teab, et saarele on end sisse seadnud suur muusikute seltskond. „Riho

JAANUS NÕGISTO – Mustana Tont

Sibul, Rainer Jancis, Erkki-Sven Tüür ja kes kõik veel... ei teagi,“ loetleb Jaanus. „Kümme aastat tegime Tuletorni all kontserte (Kõpu tuletornis). Kaks ja pool aastat pole neid kontserte toimunud. Loodetavasti saab asja jälle käima.“

Kui palju Hiiumaa on inspireerinud?

Jaanus: „Siin on elamisel-olemisel teistsugune rütm ja atmosfäär. Saab keskenduda ja segavaid asju on vähem. Teadmine, et esivanemate hinged sinu ümber hõljuvad, lisab särtsu ja sügavust.“

„Ma ei ole etnomuusik, et Hiiumaa mind märgatavalt mõjutaks. Ei taha seda isegi teeselda mitte. Selle mereäärse koha asukaid, kus mina elan, on sajandite jooksul kutsutud Mustana tontideks. Elamine on Kõpu külast kaugel – järelikult tondid. Erkki-Sven Tüür on näiteks Tõrvaahju vana, Riho Sibul aga Sibulamäe Riiks, aga see on juba naljaga pooleks „uuspärimus“,“ räägib Jaanus.

Ta selgitab, et üks viimaseid „tonte“, Mustana Juhan, oli lorilaulude suur meister. Tema pojapoeg tõi Jaanusele vihiku külalauludega, mis olid nii ropud, et Jaanus neid laulda ei saanud, aga tegi mõned tekstid vihikust ümber, sest Hiiu lorilaulud olla tema sõnul olnud väga nupukad ja naljakad.

„Autentne Hiiu rahvamuusika on kahtlemata kusagil mälufailides olemas, iseasi kas seda väga tõsiselt autentseks saab pida. Suurem osa Eesti rahvalikuks muusikaks peetav on kas saksa või siinkandis ka rootsi juurtega, siitkandi mehed olid

ju kõvad meresõitjad ja eks nad tõid maa-kera äärtelt kaasa ka eksootilist värki. Nii et võib öelda, et Hiiumaa rahvamuusika on ka minu tehtud lood.“

„Kui kusagil on säilinud arhailist eraldi olemist, siis seda just Kõpus. Tänapäeval on siin hulk tegusaid inimesi, kes Kõpu õigeusu kirikusse ehitanud kultuurikeskuse, on täiesti korralikud klubiruumid, kino toimub,“ pajatab Jaanus oma Hiiu kodukohast.

Kas kutsuksid inimesi Hiiumaale elama?

„Hiiumaal on ruumi ja maad, saad lagunenu maja osta. Kui tuleb noorem veri, on see ainult hea. Kõpus uusi inimesi küll ei kardeta. Tulija omaksvõtmine sõltub ju ka tulija hoiakust,“ kutsub muusik. „Hiiumaal on privaatsust ja privaatsusel on omad võlud. Eriti saab sellest aru vanemast põlvkonnast. Tore, kui naaber ei roni sülle,“ võtab Jaanus oma mõtte kokku. ■

FOTO: IVO PANASJUK

21.-24. JULI 2022

HIU FOLK

jpt.

LISAKS!

ÕPITOAD, LOODUSMÄTKAD, LASTEPESAD *jpm.*

HIUFOLK
www.hiufolk.ee

SÕRU 2022
Jazz

16.-19. juunil
ikka Hiiumaal
sõrujazz.ee

f/sorujazz i/sorujazzfestival #sõrujazz

XI Pühalepa muusikafestival

5.-7. august 2022 Hiiumaal, Pühalepa ja Kärkla kirikus

KULTUURIKODA

Kerema

www.keremakultuurikoda.ee

Erkki-Sven Tüür, Erki Pärnoja, Jaak Sooäär,
Hiiumaa kammerorkester, Collegium Musicale jt.
Festivali kunstiline juht: Endrik Üksvärav

Erkki-Sven Tüüri stuudio Kõpu poolsaarel Tõrvahju talus asub ta elumajast 200 sammu eemal. Talviti tähistaevaga võtavad need samud aga pikalt aega, sest mängu tulevad hoopis teised mõõtkavad, kuhu on end taevasse vaadates lihtne unustada.

Kas rahvusvahelise muusiku jaoks on hiidlasteks olemine mingi oluline osa identiteedist? „Muidugi, loomulikult,“ tuleb kiire vastus. „Ma olen siin sündinud, 8 klassi Kärklase koolis käinud, ema on saarlane, isa hiidlane.“

Samas jääb helilooja mõtisklema, kui uurida, kas on olemas hiiu muusika. „See puudutab võib-olla rohkem siit kogutud rahvaviise. See, milles sa silmadeni sees oled, selle erisusi ja omapära sageli ei näe. Aga ma usun, et minule annab siin saarel viibimine ja elamine mingi erilise algjõu, siin on üks energeetiline käivitav mootor.“

Püüame veel sügavamale kaevata – kas see on seotud loodusega, praeguse ko-

ERKKI-SVEN TÜÜR: „Looduse imelisust on siin võimalik väga jõuliselt tajuda.“

duga või lapsepõlvemälestustega? „Need asjad on siin kõik koos. Ma tajun siin oma juuri, aga kui me selle ka välja jätame, siis selle saare looduslik eripära on minu jaoks oluline. Siin on koos väga palju erinevat ja väga võimsal kujul. Ja siiani veel, taevale tänu, võrdlemisi rikkumatul kujul. See on see, mis mind energeetiliselt laeb.“

Hiiu keel on täiesti eksisteeriv asi. Meil on oma sõnad ja oma keelendid, eriline intonatsioon. Eriti rõõmu teeb, kui kuuled, et lisaks vanameestele ja vanaprouadele räägivad puhast Hiiu murret omavahel ka nooremad inimesed. Mul endal tuleb ka vahel kolmekordne eitus jutu sisse: „äi pole mette“.

– ERKKI-SVEN TÜÜR

LOODUS JA MUUSIKA KÄIVAD KÄSIKÄES

Kõpu otsa loodus on tõesti eriline, siin võib loominguks inspireerijaks olla nii mets kui ka meri.

„Lisaks on meil siin ka künnad, mida me ise mägedeks kutsu-

me,“ lisab Tüür häälega, millele võib juurde mõelda ka teatava uhkusevarjundi. „Tegelikult muudavad

need vanad lited meie metsamaastiku väga omapäraseks. Pikad liivarannad vahelduvad suurte kiviste randadega, klubbust randadega. Meil on mastaapsust ja vahelduvust. Ja kui liigume Lõuna-Hiiu maale, siis Kassari kandis avaneb hoopis teistsugune maastik oma kadakatega.“

Hiiumaal toimub suvel päris hulk põnevaid muusikaüritusi. Mida professionaalne muusik neist tõstaks? „Need kõik on omamoodi tähelepanuväärsed, Pühalepa festivalist Hiiu folgini.“ Muusikafestivalile või puhkama tulles see tõenäoliselt väga ei sega, et tuleb ette võtta vähe pikem praamisõit või vaadata, kas on lennuilma. Aga kuidas ühel rahvusva-

helisel skaalal tegutseva inimesega on, kas logistikaprobleemid mõnikord hinge täis ei aja?

„Need on sellised moodsa aja logistika-probleemid – kui on torm ja elekter ära läheb, siis olen ma ilma ka oma kiirest internetiühendusest ja töötgemine on mõnevõrra raskendatud. Muus mõttes tuleb lihtsalt ära harjuda mandri ja saare vahel liikumise eripäradega, tuleb elu nii planeerida, et ei jäta liikumisi viimasele minutile, kui ees ootab pikem reis Euroopasse või teisele kontinendile.“

LOODUSE VAHELDUSRIKKUS AVAB MEELED

Aga paneme siis kaalukausile selle looduse ja rahu ja need ehamugavused. Kas mõnikord ei teki tunnet, ah, mis ikka, kolin ära Tallinna?

„Mul on ju see võrdlusvõimalus olemas. Mul on Tallinnas korter. Ma nimetan seda Tõrvahju talu saatkonnaks. See ei ole ikka see koht, kus ma püsivalt oleksin.“

Hakkame meie lühikest intervjuud lõpetama, sest Erkki-Svenil on vaja täna Zoomi kaudu osaleda ühel Mehhikos toimuvatel seminaril. Aga maestro ei lase: „Oota, on üks asi veel, mida tahan öelda ja mida pean oma südamele väga kalliks. Pikemalt Hiiumaal olles saan ma päriselt osa looduses toimuvatest peaaegu märkamatu protsessidest. Ma saan nii selgelt tajuda, kuidas vaiksest ilmast saab järsku torm, kuidas vahelduvad aastaajad, mismoodi kulgeb päikese rännak horisondil peale talvist pööripäeva. Sa tajud, et sa oled osa sellest.“ ■

Energiast pakatav Triinu kasvatab Hiiumaal hobuseid ja nendega saab ratsutada, kui talle külla minna. Triinu ei ole Hiiumaal sündinud-kasvanud, aga tema esivanemad on hiidlased ja suved veetis laps saarel.

„Elasime Jänedal, mina olin laps ja keeldusin Hiiumaale minemast, kui ma just endale hobust ei saa. Sain hobuse ja temast kõik algaski. Sõbrannad küsisid kogu aeg, et kas saaks sõita ja mina nägin võimalust. Küsisin sõidu eest paar rubla ja äritegevus oligi alanud.“

PALJU HOBUSEID KOKKU ON?

„Praegu umbes kolmsada,“ teatab Triinu rahulikult. „Suur osa sellest kolmesajast on noores eas ehk siis tegemist on rohkem hobuste lasteaiaga,“ selgitab Triinu.

Triinu teeb ettepaneku minna loomi vaatama. Siirdume karjamaale.

TRIINU SCHNEIDER: „Hobused, loodus – see kõik on nii äge!“

TŠAU, LOOMAD!

Naise sõnul on meie ees seisvad hobud spordihobused. „Tegeleme rännakusportiga,“ teatab ta.

„Kui rääkida meie hobustest, siis üks asi on see, et meie loomade närvikava on korras. Nad on kogu aeg õues. Tuul ja pröksud ei ole nende jaoks probleem. Nad ei ehmata. Turistil on nendega seetõttu turvaline.“

Triinu lisab veel, et ratsutamisele tuleb saarel kasuks Hiiumaa hõre asustus. Hobusega saab igale poole sõita. Siin ei ole nii nagu pealinnas, kus võivad olla ratsutamise keelutsoonid.

„Loomulikult on tore hobusega ka meres kapata. Näiteks see, kes eluaeg ainult maneežis ringiratast sõidab, saab siin väikese galopi peale merevees tohutu elamuse.“

EI KÜBETKI KAHETSUST

„Hobused, loodus – see kõik on nii äge! Oled vaba mees omal maal,“ ütleb ta südamepõhjast, ilma igasuguse kahetsuseta, et on Hiiumaale jäänud. „Talvehooaeg olen lastega ujulas, suvel tegelen turistidega ja muul ajal kasvatan õunu ning teen õunamahla!“

Triinu tunnistab, et proovib ratsutama tulevaid inimesi maheusku rääkida. „Ega ma ise päris mahe ei ole,“ on ta aus. „Tahan aga inimestele seletada, mis „mahe“ tähendab. See ei ole ainult kallis asi poes. Siin looduses ongi mahe, ei ole tehasekorstnaid ega autosid. Mahe on loodus, hobused ja õunamahl.“

Triinu mainib veel, et räägib oma klientidele palju loodushoiust. „Räägin, mida see päriselt tähendab,“ ütleb ta, samal ajal kui üks hobune (nimega Kotkas) on asunud jõuliselt ajakirjaniku jopet lutsutama.

„Käte ülestõstmine aitab hobust eemale peletada,“ proovib Triinu aidata. Tuleb välja, et Kotka puhul see nii ei ole. ■

FOTO: KAJA HIIS

Hiiumaal nälga ei näe

Hiiumaa Selver

Hiiumaa Selver asub Linnumäe külas
Pühalepa vallas Kärkla piiril.

Avatud: 1. september – 30. aprill 9 – 22,
2. mai – 31. august 9 – 23

e-SELVER – www.selver.ee

SELVER
Hea mõte

Looduse lemmiklaps, paradiisisaar... Harda Roosna kirjutab seletamatust Hiiumaa võlust, mis inimesed sellele väikesele saarele ikka ja jälle tagasi toob. Mõned jäävad kauemakski.

TEKST: HARDA ROOSNA

Olen mõelnud, mis on see Hiiumaa võlu, fenomen, kui soovite, mis nii paljusid paneb pärast saarele saamist siia tagasi igatsema. Olen hoiatanud oma tuttavaid, kes esimest korda saarele plaanivad tulla – vaata ette, see võib moodiks jääda.

Minu enda puhul oli põhjus lihtne – tulin mehe juurde, kellesse olin armunud. Siin sündisid meie lapsed ja armumisest sai armastus.

Mu abikaasa oli lasknud end pärast kõrgkooli lõpetamist suunata saarele, kus ta polnud kunagi käinud. Ta tuli noore inimese loomuliku sooviga iseseisvuda, saada isa mõjuväljast eemale. Aastad on läinud lennates ning Hiiumaast on saanud meie kasvamise ja eneseteostuse saar. Meie kodu. Ja nüüd oleme hiidlased.

KES ON HIIDLANE?

Mulle meeldib aastaid tagasi ühel valimiste-eelsel häälekaalu koolitusel Kassari rahvamajas Linnar Viigi välja öeldud mõte – tõstku käsi see, kes tunneb, et ta ON hiidlane. Minu meelest ei määra hiidlaseks olemist mitte ainult sünnikoht ja vanemad, nii-öelda juured, vaid soov siin saarel elada, oma kogukonna heaks midagi ära teha ja iseennast leida.

Kirjanik Tõnu Õnnepalu rändab ikka veel iseennast otsides mööda ilma. Temal vist ei ole see õnnestunud. Võimalus iseennast leida on sellel saarel siiski olemas. Kõigepealt tuleb aga iseendaga kohtuda

Hiiumaa eriline võlu

ja see pole alati lihtne. Mäletan, kui tulin Tartu üliõpilaselu saginast vaiksesse Kõppu. Kui palju oli äkki aega olla iseen-daga silmitsi, omaenda mõtetega koos... See oli väga harjumatu ja raske, kuna seni oli kogu aeg olnud kiire ja elumelu ümberringi. Ligi poolteist tundi bussisõitu Kärblast Kõppu, selle asemel, et võtta takso ja tulla poole tunniga. Seda tempot oli linnast tulnud raske mõista, aga kohalikud ei teinud ajast numbrit – kus sul nii kiire, kas Kõpu otsast merde?

HIIUMAA ERILISUS

Olen siinsete vanemate inimestega vesteldes taibanud, et oli aeg, mil olla hiidlane polnud sugugi nii uhke kui olla „pealinna poiss“. Millal toimus mainemuutus? Kas siis, kui uhke Hiiu Kalur, jõukad EPT ja KEK hiidlaste elujärge mandrist etemakski edendasid? Või siis, kui tuli Hiiumaa tuttavatele üle piiri pääsu luba lunida ja end sugulaseks sättida, et pärast huvitavat ülemeresõitu pääseda sellele salapärasele saarele? Ei oska öelda.

Ent ühel hetkel see juhtus ja edaspidi sai hiidlane nautida hüüatusi: „Oo, sa oled Hiiumaalt! Oi, ma olen seal käinud! Jaa, mul elab seal kursavend! Jaa, Hiiumaa on nii ilus – kadakad ja puha!“

Hiiumaa populaarsus tõi kaasa huvitava fenomeni – hakkasime end tundma väljavalitutena. Nimetasime oma saart looduse lemmiklapseks, paradiisisaareks, panime siin ajagi aeglasemalt liikuma. Ikka selleks, et olla erilise(ma)d ning kutsuda külalisi ja turiste.

Seda, et turist on hiidlasele kasulik, õpetas meile Eesti taasiseseisvumise algul meie oma ameeriklane Douglas Wells. Ajal, kui me ise kohalikust turismist suurt midagi ei teadnud. No Jalta ja Must meri, need küll, aga Eesti saared ja turism – no mis te nüüd. Suvitajad ehk veel kuidagi.

Douglas Wells on oma raamatus „Jänki seiklused Hiiumaal“ kirjutanud oma erilisest kogemusest siin saarel. Ma pole Douglaselt küsinud, aga mulle tundub, et

see Ameerika poiss, suures peres ja suures riigis kasvanud, leidis siin iseend üles.

Pisikesest peale vajame me märkamist ja tähelepanu, et mõista – ma olen eriline ja tähtis! Mõelge, mida kõike laps ei tee, et seda kinnitust saada. Aga kui sa juba sünnist saati oled üks suurest ja tähelepanule konkureerivast rahvamassist, on vahel väga raske uskuda, et sinuski on midagi erilist, et sa suudad paljutki, et sa võid jõuda oma „Rahukorpuse momendini“.

See on see eriline hetk, mil tunned, et oled suutnud maailma pisut paremaks muuta ja selles protsessis ka ise muutunud. Paremaks. Ennast usaldavamaks.

Minu meelest just see Douglasega Hiiumaal juhtus. Ta sai meilt palju ja mitmesugust tähelepanu, sest oli teerajaja. Ta oli meie jaoks eriline – ikkagi ameeriklane, aga sai omaks. Siin sai ta ennast proovile panna ja hiidlasi tundma õppida. Ja Douglas püüdis kõigest hingest meie väikest maailma paremaks teha.

HINGAMISRUUM JA TOETAV KOGUKOND

Hiiumaa on piisavalt väike saar, hoomamaks selle maismaapiire ja kogukonda. Siin on samal ajal ka piisavalt ruumi ükski olla.

Saare inimesed on omavahel seotud mitmesuguste sidemetega. Nii on iga päev palju neid, keda tead ja teretad – see annab, vähemalt mulle, turvatunde ja loob ühtekuuluvustunnet. Isegi olen omandanud kohaliku kombe uurida uulttuttavalt – kelle pere laps sa oled?

Saar, kus inimesi on kogu aeg puudu, saavad paljud oma võimaluse, olla KEEGI, teha OMA kogukonna jaoks midagi tähenduslikku. Sa ei pea selleks tingimata olema ülirikas, üligeniaalne või ülimenukas – igaüks on tähtis, sest meid on vähe.

Hiiumaa elanike arv on kasvule pööranud ja mulle tundub, et nii nagu varemgi ja nii nagu minagi, püüavad uued tulijad teha midagi selle ilusa saare heaks, et saada hiidlaseks nii elukoha mõttes kui ka hingelt. ■

Kuidas kõnelda Hiiumaast?

INDREK SAMMUL, LIINA OLMARU JA LAPSED

Kuidas kõnelda Hiiumaast, kui ta on Su sees justkui õrn saladus, mida hoida tahaks? Kas kõnelda sellest, et siia saab tõeliselt tulla vaid siis, kui kutsutakse. Kui kutset pole tulnud või olnud, siis oleks targem eemale hoida. Kutse saab tulla erinevaid teid – pudelipostiga või viisikatkega kabelis, või tormimühaga, mille keelt Sa ei mõista. Aga võib tulla ka armsa inimese keelepaelttest, tema Hiiumaast parkunud peopesast, kuumast leilist või luulest. Või veel tuhandel muul moel... sest Hiiumaa kõneleb nagu ise tahab ja kutsub ka, keda ise tahab. Kui nüüd prooviksime rääkida paikadest või inimestest või kirikutest või heinamaadest või marjadest või merest, siis saaks sellega ehk natuke öeldud, aga kui läheneda sellele maale ja kuulnud kutsele tänutunde kaudu, mis me südames nende aastate jooksul on tärnanud, siis võib-olla puudutame midagi tõest. Jah, Hiiumaale tasub tulla, sest siin ärkab tänumeel...

KOKK

'HEINASAAD'

Selle sõna õppisin selgeks oma vanaemalt Hiiumaa lapsepõlvesuvedel.

– KIRSTI VAIKÜLA,
Eesti Ekspressi
ajakirjanik

FOTO: IVO PANASJUK

*Enn on kogu oma elu Hiiu-
maal elanud, kuigi töö! sai
käidud sunni tõttu vahest
mujal. Alates aastast 1989
on ta oma sõnul „Kalana
otsa inimene“.*

Mille poolest Kalana eriline on?

„Mina olen põliselanik, minu jaoks ei olegi eriline,“ naerab Enn. „Kui mu sõbrad tulevad, siis nemad ütlevad, et kui nad lähevad Kalana tippu, Ristna tippu,

ENN RANDMAA:

„Kohalik ise ei saagi Kalana võlust aru.“

siis seal on eriline aura, mis laeb patareid kiiresti täis. Nii mõnedki on öelnud, et Eestis ei ole teist sellist kohta.“

„Aasta ringi on Kalanas 16 „suitsu“,“ selgitab Enn. „Kui mina tulín, siis oli 9. Ja eelmine suvi sai kokku loetud 98 kinnistut, kus peal toimetatakse. Kokku on 130 kinnistu ümber. Tundub, et müüa pole Kalanas vist enam midagi,“ räägib ta ning lisab: „Aga muidugi on meil ruumi külla tulemiseks, ka populaarsel suveajal võib ikka tulla, küll teile siin kohta leidub!“

KALANA SADAM

„Kalanas on alati olnud sadam ja sellel on mitu hiilgeaega,“ meenutab Enn. Sadama viimane öitsenguaga oli tema sõnul Nõukogude ajal, kui Hiiu Kalur seda välja

ehitas, aga kuna Hiiu Kalur liikus ühel hetkel Lehtmasse, siis on Kalana sadam 1970ndate lõpust käinud käest kätte ja vaikselt lagunenu.

„See on siis vana sadam, mis on erakates. Nüüd on seal juba kaks aastat uued omanikud.

KALANA RANNAD

„Meie randades oleneb vee soojus tuule suunast. Suvel on ühel päeval kuus kraadi, teisel päeval võib olla kaksikümmend kuus kraadi,“ naerab Enn. „Nii et ujumise peale sada protsenti loota ei saa. Ei tea, miks külastajad siia tulevad, aga näe, tulevad, ja tore on, et tulevad!“ rõõmustab mees. ■

*Nagu paljud noored pärast
keskkooli lõpetamist, proo-
vis ka majutus- ja toitlus-
tusasutuse Hõbekala pidaja
Siim Hiiumaalt ära minna,
aga juba kolme päeva pä-
rast tundus, nagu mida-
gi oleks valesti. Siiski sai
aastaid kodupaigast jõuga
eemal oldud, aga saare
kutse oli tugev – vanemad ja
süda olid Hiiumaal.*

SIIM RÄTSEP:

„Hiiumaa on täpselt paras!“

KÕPU POOLSAAR

„Eks see Kõpu üks ürgne ja metsik koht ole,“ muigab Siim. „Samas on siin kõik olemas: teed on olemas, saad liikuda, elekter on olemas – kõik eluks vajalik on antud...“ täiendab mees ennast.

Mis Kõpu nii eriliseks teeb?

„Inimesed, metsad ja rannad muidugi,“ tuleb vastus.

Surfarite jaoks on Kõpu lausa Meka. Siit-samast viib tee näiteks kohta, mille nimi on küllaltki otsekohene: Surfiparadiis.

Ka talvel käiakse Kõpus surfamas. „Need on aga loomulikult sellised tõsised tege-lased,“ mainib Siim aupaklikult. Kui tuult on, siis võib ka külma ilmaga näha vee peal lausa kümnet purje.

Milline turist on saarele oodatud?

Hiiumaale on oodatud kõik, aga Siim isiklikult sooviks Kõpus näha turiste, kes tuleksid kauemaks, elaksid saare rütmi sisse ning saaksid sinest aja kulgemisest ja olustikust aru.

Räägitakse, et praame ei ole piisavalt.

„Mis jutt see on!“ kurjustab Siim. „Saarele tulek on palju lihtsam kui kümme aastat tagasi ning ka praame on piisavalt,“ on ta kindel.

Kas peab olema tugev inimene olema, et aasta ringi Hiiumaal elada?

„See ei ole üldsegi nii,“ arwab Siim. Elu on saarel nagu mujal, ainult rütm on aeglasem. „Hiiumaa on täpselt paras! Siin on eraldatust, aga kõik teenused on olemas. Tulge külla ja vaadake ise!“ kutsub mees. ■

Küsimuse peale, miks Märt just Hiiumaal asjatab, räägib ajakirjanik nii: „Minu isiklik Hiiumaa lugu on pikk, aga kokkuvõtvalt võib öelda, et mõni inimene tunneb oma keskkonna ära vaatamata sellele, et tal ei ole seal juuri ja kõike muud, mis tavaliselt ühe kodu tunnuseks on. Koht võib lihtsalt meeldida ja olla sümpaatne. Selletõttu tunnengi ennast seal hästi ja loodan sündamest, et ka ma ise seal kedagi ei häiri.”

HIIUMAALE MINEMISE PLAANID

Märt meenutab: „Luuretegevus“ saarel hakkas ammu – juba siis, kui Hiiumaad „kaunistasid“ veel mitmed võõra armee poolt püsti pandud barjäärid. Juba siis sai mindud klassiõele külla.“ Tema sõnul hakkas nii-öelda mõtestatum tegevus ja saarega sulandumine pihta aga kuskil kümme aastat tagasi. Siis sai soetatud majapidamine ja hakatud selle kallal köpitsema. „Seda võib pidada tõsisemaks Hiiumaaga seotuseks küll,“ tunnistab Märt.

„Kas oskan välja tulla kiidukõnega Hiiumaa kohta? Kellele seda kiidukõnet pida? Hiidlased ise teavad, et neil on igati normaalne koht ja võib-olla muutub see seda vähem normaalseks, mida rohkem igasugu tegelasi sinna ennast litsub,“ naerab Märt ning toob välja Hiiumaa fenomeni: „Hiiumaal on alles miski, mida maailmas aina vähemaks jääb. Mulle meeldib see saareliisus seal, lõputu inim-

MÄRT TREIER:

„Hiiumaal on alles miski, mida maailmas aina vähemaks jääb.“

tühjus. Kui sul ikka 15 kilomeetrit pole üheski suunas mitte ühtegi maja, siis see on võratu. See on nagu stepp, nagu kõrb, ainult et kõige elamisväärsemas piirkonnas maailmas.“

KOHALIKU TURISMI ERIPÄRAD

„Mulle endale sõna *turism* ei meeldi. Inimesed tulevad kuskile raha eest ja tahavad ilusat vastuvõttu. Sellesse sõnasse ei ole sisse kodeeritud soojust,“ arwab Märt ja esitab Hiiumaale turismist: „Kui turist küsib Rohuküla sadamas, et mitemendas peatuses ta maha peab minema, siis hiidlane ütleb, et teises.“

Märt rõhutab, et saamaks Hiiumaa hingusest päriselt osa, tuleks tutvuda mõne hiidlasega ja kui see inimene laseb oma ellu, siis avab ta saarel juba üht-teist. Muidu sõidad lihtsalt eri objektidest mööda, ronid tuletorni ja loed info-tahvleid, need aga jätavad pealiskaudse mälestuse.

„Kui aga kohalik inimene ennast sulle avab, siis näed sa tema kodu, mis kindlasti ei piirdu ainult selle inimese koduhooviga. Aga sellist asja ei saagi ju massiliselt teha. Ega me päriselus ei võta ju ka kõiki endale sõbraks, elu ei ole feissbukk, kus inimestel on neli tuhat sõpra. Intiimse sõpruse nimel tuleb ka ise pingutada, midagi vastu pakkuda. Tuleb avada oma kodu ukseks ka Tallinnas, kui hiidlane tahab loomaaeda tulla,“ ütleb Märt.

„Hiiumaa väravad hakkavad avanema siis, kui sul on saare peal keegi, kes sind ootab,“ lisab ta veel sügavmõtteliselt.

MIDA HIIUMAAL ETTE VÕTTA?

„Kõikidel inimestel on nii erinevad soovid. Mõni tahab kräud, mõni tahab metsa minna. Oleneb, mis neid paelub. Hiiumaal on kõike. Kui ma ise lähen võõrasse keskkonda, siis ma vist ei tahakski liiga jutukat teejuhti, tahan niisama jalutada ja tunnetada. Itaalias lähen mägikülla ja hingana seal lihtsalt õhku. Seda on ka Hiiumaal hea teha – seal on võimalik lihtsalt hingata, ilma et keegi tuleks sulle kaamelisõitu müüma.“

ÄRA MÄRKIDA ON VEEL ...

„Hiiumaa huumor on kuulus. Selle võid omandada ka ise, siis kui saarel mõnda aega oled. Hiiuma huumori olemus peitub selles, et kaua aega aetakse tõsise näoga mingisugust ägedat jama,“ kirjeldab Märt.

Üks vahva asi on Märdi arvates Hiiumaa ja hiidlase juures veel see, et kui oled hädas, siis sulle tullakse appi. Muidu ei pruugi sa oma naabrit üldse näha, aga kui sul auto tema värava taga katki läheb, võib ta kohale ilmuda ja ilma tere ütlmata hakata seda parandama. Ega tere pärast tulda, tullakse vaatama, mis asjast saab. Abivalmidus on üks asi, mida kindlasti võiks Hiiumaa inimestega siduda. ■

Kiur Aarma ei ole küll ürghiidlane, aga see eriline saar on tal nii südames, et siia on ta maja ostnud ning aastaringse külalisena oskab Hiiumaa omapära kõrgelt hinnata.

KIUR AARMA: „Hiiumaa on nagu supikauss.“

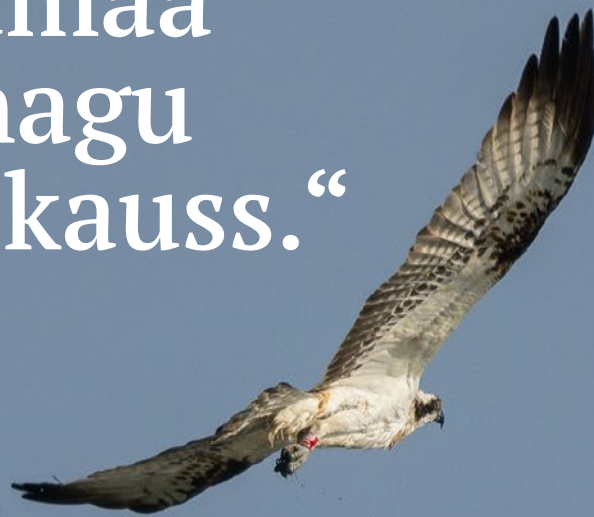

FOTO: INDREK ILOMETS

„Vaata, see purjekene seal, see olen mina.“ Kiur näitab näpuga kaardi peal oma Hiiumaa kodu asukohta.

Hiiu juuri Kiuril ei ole. „Mul on ema poolt Läänemaa juured ja Hiiumaa on mitmes mõttes kultuuriliselt sarnane kant,“ tõmbab ta paralleeli. „Mitte isegi lihtsalt sarnane, vaid lausa sama. Väinameri, Moonsund, Osmussaarest Muhu saareni, eestirootsi asuala oma hästi selge eripäraga – rannäärsetest maastikest muusikani, majade värvidest, kaladest, lammastest ja kadakatest rääkimata.“

Esimene kokkupuude Hiiumaaga oli meeldejääv. Klassiga otsustati sinna korraldada jalgrattamatk, aga kui kokkulepitud päeval koguneti, tuli välja, et minejaid on kokku kolm: Kiur ja veel kaks poissi. Minki ikka. „Läksime üheks päevaks ja meil ei olnud eriti raha. Lisaks oli see sama päev ja öö, mil Eestis kroonid käbele tulid ning järsku meil ei olnud enam üldse mitte midagi,“ muigab Kiur. „Mäletan, et olime heledas näljas. Nälgi on see, mida ma esimesest Hiiumaal käigust mäletan,“ rüütab mees kohvi. Aga Kiur mäletab ka lahendust sellele heledale näljale: kaks ingelilusat hiiu tüdrukut, kes olid tema ja ta klassivenna malevakaaslased, võtsid neid oma vanematekodus lahkesti vastu ja söötsid kõhud täis!

20 AASTAT HIIDLASE ELU

Hiljem läksid lood paremaks. „Sõber Jaanus Rohumaal oli Hiiumaal väike popsitalu ja suvel sai hakatud seal külas käima. Need käigud olidki tõukeks, et sinnakanti lõpuks ka oma pesa muretseda.“ Maal oli lihtsalt nii tore olla.

Maja otsimiseks (pigem majakoha, sest maja seal toona veel polnud) pidi saarel pidevalt väikese rohelise autoga ringi sõitma, kuna seda kõigevägevamat – sotsiaalmeediat, kust kinnisvara lihtne otsida – ei olnud veel olemas. Ühel ringsõidul leidiski Kiur endale sobiva koha ja on seal toimetanud nüüdseks kakskümmend aastat.

Kuidas suhtuda sellesse, et Hiiumaale püütakse aina rohkem turiste meelitada ja kutsuda inimesi sinna ka elama? „Ürghiidlasel on õigust öelda, kus on ruumi ja kus pole,“ tähendab Kiur. „Mina olen lihtne Hiiu valla maksumaksja, mida mina siin targutan. Elamiseks vist oleks ruumi, ei teagi, kas turistide jaoks ka. Samas, saare inimeste elu sõltubki suuresti sellest, kui palju suvel turiste tuleb, et talvel hakkama saada. Aga jälle, see pole minu koht rääkida.“

KES ON HIIDLANE?

Kiur toob esile sina-ütlemise kombe. On delikaatne asi võõrale sina öelda nii, et see on plusspool. Hiidlased saavad sellega suurepäraselt hakkama.

„Hiidlased on mõnusalt introvertne seltskond. Nagu mina. Üksteisel seljas olemist (seljas elamist) on vähe,“ ütleb Kiur veendumult. Palju on äraootavat vaatamist, et mis tegelane see keegi on, kes saarele tuleb. Ega ta mingi „päris mõttetu mees“ ei ole? Kui oled aga oma sellitöö ära teinud, oma aastad saarel ära olnud, siis sinu suhtes leebutakse. Päris omaks saad aga esimese saja aasta möödumise järel.“ Aga kas saarlased hoiavad kokku? „Jälle ei ole mina siin suurem asi ütleja. Eks Hiiumaa ole nagu iga sootsium – kui on ühine oht, siis võetakse ennast kokku. Mul ei ole palju võrdlusalust, aga arvan, et väga palju sellist naabrimehe kiusamist ei ole.“

Kiur käib saarel aasta ringi, aga tervet talve ta seal ei viibi. Suvehiidlase mõistesse suhtub mees skeptiliselt: „Suvehiidlane on küllaltki naiivne termin. Ma olen Hiiumaal valija ja maksumaksja, mis suvehiidlane mina olen.“

PERSONAALNE SOOVITUS, KUHU SAAREL TASUB MINNA?

„Hiiumaa on nagu supikauss. Keskelt on suht tühi ja käiakse mööda kausi serva. Enamik turiste kappab majakad läbi. Päev algab tuletorniga ja lõppeb šašlökirenni ääres. Mina soovitaks mitte kuhugi minna. Mine Hiiumaal suvalisse kohta ja ole seal, kus sa oled. Avasta maailma endast kahe kilomeetri raadiuses, seda soovitaks mina.“

Ulla Kadakas on arheoloog, kes 1990ndatel osales Kõpu küla kandis arheoloogilistel kaevamistel ja soovitab, mida sealkandi looduses tähele panna.

Jesper Parve avas tänavu Kõpu küla piirimail Loomekordoni. See paikneb kunagises nõukaaegses piirivalvekordonis. Samas kohas elas 1990ndate keskel suviti kamp eesti noori, kes arheoloog Aivar Kriiska juhendamisel kaebasid Hiiumaal välja kiviaegsete hülgeküttide asulaid.

Ulla Kadakas oli siis arheoloogiastudent, kes 1994. aastal oli kaasas praktikandina, aga edenes peagi Kriiska üheks lähemaks abiliseks.

„Aivaril oli tollal käsil Eesti rannikualade kivijaaja uurimine ning ta tegutses siis Saaremaal, Hiiumaal ja Ruhnu,“ selgitab Ulla.

Need kaevamised viisid teid siis enam kui 7000 aasta tagusesse aega, kui esimesed inimesed, mitte veel küll püüasid, Hiiumaal käisid?

Jah, umbes 5000 aastat eKr, keskmise kivijaaja lõppu. Väiksele saarele on peatuspaiku rajanud hülgekütid.

Oot, Hiiumaa polegi ju nii väike saar!

Siis oli. Seletame nii: kõigepealt oli jääaeg. Siis läks jää minema ja Läänemere nõos oli hästi palju vett. Jääkilp oli surunud meie maa maakera tuuma poole ja nüüd jääaja järgsel ajal toimub kompenseeriv maakerge. Aastatuhandete jooksul on Läänemere veed kord saanud ühenduse ookeaniga ja siis jälle on maakerke tõttu see ühendus katkenud – vastavalt sellele on kord siin vett vähem,

Arheoloog ULLA KADAKAS: „7000 aasta vanune lõkkeease lööb emotsiooni üles.“

siis rohkem. Põhiliselt võib öelda siiski, et Eesti pind tõuseb veest välja. Hiiumaa oli pärast jääaega täiesti veel all, kuid umbes 8300 aastat eKr hakkas ta vaikselt vee alt välja tulema, esimesena praeguse Kõpu poolsaare Andrese mägi. Aastaks 5700 eKr oli Kõpu väike saar. Kogu selle saare kagurannikul on hästi näha toonased mererannamoodustised. Sinna tulid Saaremaalt hülgekütid. Ja nende asulaid on võimalik nende rannamoodustiste pealt leida.

Kuidas taipas Aivar Kriiska labida just õiges kohas maasse lüüa?

Arheoloog Vello Lõugas oli sealt 1981 leidnud esimese kiviaegse asulakoha. Ta ise uuris rauaaegseid kivikirstkalmeid, mis on Pihla talu ümbruses. Kui Aivar tegi oma doktoritööd, hakkas teda see ranniku lugu väga huvitama. Kui Lõugas avastas ühe asulakoha, siis Aivar 15.

Kuidas tal nii õnnelik käsi oli?

Aivar tegi koostööd geoloog Harri Moora ja paleozooloog Lembi Lõugasega. Nad moodustasid noore tulemusliku uurimisrühma. Asulakohad, mis leiti, olid pärit eri aegadest, 5700–3000 aastat eKr. Nelja aasta jooksul leiti nii keraamikaelseid asulakohti, Narva keraamika ja kammkeraamika asulakohti.

Mida väärtuslikku siis välja tuli?

Seal oli esiteks tuleasemeid. Palju keraamikakilde. Põhiline materjal, millest tööriistu tehti, oli kvarts. Kohalikku, natukene halv kvaliteedilist tulekivi.

Hästi tore oli ühest varasemast kohast leida metsikus koguses veidi söestunud sarapuupähklikoori. Võib ette kujutada, kuidas hülgekütid koksisis endale lõkkeeases kvartsist tööriistu teha ja krõbistasid sarapuupähkleid.

Kuigi te just kulda ei leidnud, siis kas noortel teadlastel oli ikka elevust ka neid pähklikoori välja kaevata?

Ega jah, arheoloogid lähevad hästi kiiresti asjalikuks. Aga ikkagi – kui tavapäraste kvartsikildude seast leiad juba ühe kvartsist töödeldud eseme – kõõvitsa või uuritsa, rääkimata kivikirvest või isegi selle toorikust –, siis on emotsioon palju suurem. Kui mõtled, et keegi on sellel kohal lõket teinud 7000 aastat enne sind, siis on emotsioon ikka üleval küll.

Mida Kõpu poolsaare külaline praegu sealkandis tähele peaks panema?

Tasuks enne sinna minekut endale selgeks teha, mis asi on rannamoodustis – pole luide, vaid selline pikk pinna-moodustis, nõlv. Siis hakkad neid varasemaid rannamoodustisi ka ringi sõites nägema ja võid ette kujutada, kus oli varem meri, kus rand, millel tatsusid hülgekütid. Lisaks kivijaaja hooajalisele asustusele sai Kõpu kant ka kõige varem püüasutatud – varastest põllu- ja karjakasvatatajatest on meieni maastikul säilinud kivikalmeid ja muistseid põllusüsteeme, kõik Kõpu, Ülendi ja Ojaküla kandis. Ülendi külas on ka kuulus Ülendi ohvripärn. Kui sealt Kõpu poole minna, saab sealt üle Ristipõllu talu heinamaa vaadata rannamoodustise peale, kus just surnuaia müüri kõrval asub Hiiumaa esimesena avastatud hülgeküttide asulakoht. ■

JÕRM MEES

„SITKE, KANGE, TUGEV JA
VEIDI JÄMEDAKOELINE MEES,
NAGU HIJU KADAKAS“

– NEEME TAMMIS,
transpordiettevõtja ja
isehakanud hiidlane

ELMO VIIGIPUU: „Toome noored marke koguma!“

40 aastat Hiiumaal elanud Elmo Viigipuu on Eesti filateliea grand old man ehk tark ja väarikas mees, kes kirjutanud Eesti markidest raamatu „Eesti postmarkide 100 aastat“, peab internetis kolleksionääride kogukonna e-kirjakogu ja on organiseerinud lugematu hulga näitusi.

Markide väljapanekuid hakkas Elmo koos kolleegidega tegema 1980ndate teisel poolel, käima pandi kaks näituseseeriat: Dago ja Hiiu Ruut. Praeguseks on populaarsust kogunud virtuaalsed näitused.

Elmo on uhke, et tema pisikese kodusaa-re kohta on välja antud päris palju marke. Hiiumaa on postmarkidele sattunud mitmel põhjusel. Kõige rohkem leiab saart muidugi neil markidel, kus Eesti kaart koos Hiiumaaga peale joonistatud.

Muidugi on margile pandud ka Hiiumaa vapp.

Eesti Post annab välja seeriat meie randade tuletornidest. Meremuuseumi kunstnik Roman Matkiewicz on markidele joonistanud ka Ristna, Kõpu, Sõru, Tahkuna ja Orjaku tuletorni. Kuna meremärkide kolleksioneerimine on rahvusvaheliselt päris populaarne, siis tõenäoliselt on Hiiumaa tänu neile markidele jõudnud väga erinevatesse maailma nurkadesse.

Eesti Posti rahvariiete seerias on huvilisteni jõudnud teiste seas ka Emmaste ja Reigi rahvariidenäidised. Mõlemad margid on kujundanud Mari Kaarma.

Suuremõisa lossi on margile paigutanud kunstnik Jaan Saar.

Hiidlaste endi soov oli, et margil oleks ära toodud ka üks nende mereline uhkus – Suursadamas 1848. aastal valminud kolmemastiline parklaev Hioma. See oli esimene Eestis ehitatud laev, mis ümber kurikuulsa Hoorni neeme purjetas.

Kui küsida Elmolt, mis võiks olla järgmine Hiiumaaga seotud asi, mis leiaks tee postmargile, arvab ta, et ka Rukkirahu tuletorn vääraks kindlasti marki. „See tuletorn asub Hiiumaa väravas, kui praamiga tulla, siis Rukkirahust mere pool on juba Hiiu veed. See on oluline maamärk, millest võiks saada ka mark,“ kinnitab Elmo Viigipuu.

Lisaks otsestele Hiiumaaga seotud asjadele pakuvad kolleksionääridele huvi ka natuke kaudsema seosega esemed. Näiteks sobib Hiiumaa-nimelisse albumisse panekuks ka Eesti Posti tervikasi, mis anti välja Eesti õpilasmaleva 50 aasta juubeliks. Miks? „Just siin alustas 1966. aastal töölaager, kus osales 68 Eesti keskkoolide õpilast,“ selgitab Elmo. „Elati

Käinas ja Putkastes ning töötati Hiiu Kaluri ja Sõpruse kolhoosis, Putkaste sovhoosis ning Hiiumaa metsamajandis. Neid nimetati ametlikult kortšaginlasteks, seda Nikolai Ostrovski jutustuse „Kuidas karastus teras“ peategelase Pavel Kortšagini järgi. Ettevõtmine oli edukas ning 1967. aasta veebruaris otsustati luua Eesti õpilaste töömalev. Alates 1970. aastast jätkati Eesti õpilasmaleva nime all.“

Elmo suurim mure ongi seotud noortega – et vanadele filatelistidele kasvaks ikka noori margihuvilisi peale. See on ilus hobi, mis teeb targemaks ja avardab maailma. ■

MARGID JA TERVIKASI: TIIT PRUULI KOGU

Hiiumaa kunstis

Paul Teesalu. Haldi neem. 1920. Tiit Pruuli kunstikollektsioon

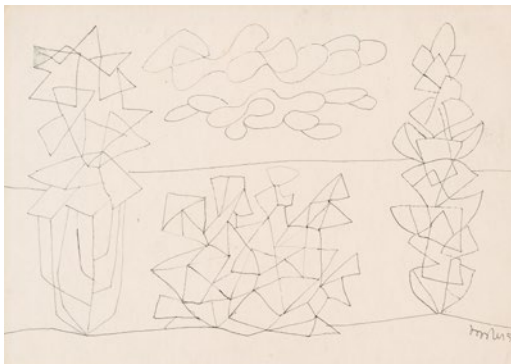
Praegune Eesti Vabariigi suursaadik Roomas Paul Teesalu on lisaks diplomaaditööle ka harrastuskunstnik. Koos tuttavate kunstisõpradega mandrilt käivad nad juba aastast 2010 suviti Hiiumaal Õngu külas maastikuvaateid maalimas. „Mu Hiiumaa vaated sünnivad *alla prima* meetodil, valmides ühe sessiooni vältel looduses kohapeal,“ kirjeldab Paul oma tööstiili. „Traditsiooniliselt jäädvustan Õngu ümbrust ja alati olen leidnud aega ka ka Haldi ja Sõru jaoks. Mõnikord käin naabruses Mänspe kabeli juures, pisut eemal pakuvad Reigi ja Kõpu kant rohkesti maalilist materjali. Südasuvine Hiiumaa on enamasti kuiv ja päikseline, üksnes paaril korral on vihm sundinud peale tubase vaikelu-sessiooni. Jõudumööda on meie väiksearvuline maaliseltskond, mida omavahel hüüame Õngu koolkonnaks, hoidnud sidet ka kohaliku kunstieluga, külastanud kunstnikke Liia Lüdigi-Algveret ja Aado Algveret Haldi külas ning nautinud suviseid Hiiumaa kultuurisündmusi.“ ■

Theodor Albert Sprengel. Reigi kirik. 1860. Eesti Kunstimuseum

Aarne Miikmaa. Kärdla võrgukuur. 1940. Enn Kunila kunstikollektsioon

Ülo Sooster. Kadakad mere ääres. 1959. Tiit Pruuli kunstikollektsioon.

Hiiumaa juurtega vabakutseline fotograaf Raigo Pajula oskab Hiiumaa ilu hinnata, sest see on üks tänuväärsemaid paiku pildistamiseks, kuna seal on terviklikult koos kõik Eestimaa maastikud.

Raigo ema on Hiiumaalt pärit, tema sugulased on Hiiumaalt ja ka mehe enda suvekodu on Hiiumaal. „Enamasti olen Hiiumaal suviti, kuid käin ka talvel saarelt läbi, et asjad üle vaadata!“ tõdeb fotograaf.

Küsimuse peale, miks peaks fotograafihuviline inimene minema just Hiiumaale, imestab Raigo siiralt: „Aga kuhu ta siis veel minema peaks?“ ja lisab muigega: „Tegelikult ei peakski Hiiumaale minema, Hiiumaal peaks hoopis elama! Kui tahad vahelduseks pildistada Munamäge või pankrannikut, siis võid ju korra Hiiumaalt ära käia, aga kõik muu on Hiiumaal olemas.“

RAIGO PAJULA:

„Tegelikult ei peakski Hiiumaale minema. Hiiumaal peaks hoopis elama!“

LOODUSFOTOGRAAFIDE MEKA

Kui rääkida loodusfotograafiast, siis Raigo arvates on Hiiumaa ses mõttes eriline, et seal on kompaktselt olemas kõik Eestimaa maastikud. On metsikud metsad, rabad, niidud ja puisniidud ning väga erinevat tüüpi rannad.

„Mandril mere ääres on võimalus päikeseloojangut merre pildistada Loode- või Põhja-Eestis, Hiiumaal aga saad hommikul olla ühes punktis ja pildistada merest tõusvat päikest ning õhtul minna ja pildistada ka loojangut ega pea selleks läbima tohutuid vahemaid.“

Raigo kirjeldab Hiiumaa loodust järgmiselt: „Hiiumaal on meri ja nn sisemaa metsik mets nii lähestikku, samas ka sood, rabad ja Kõpus ka natuke „mägesid“, pluss seal on veel laiud. Mõnele laiule saab lausa jala, ei pea paati otsima hakkamagi. Kui tuled saarele mõneks päevaks, saad kõik erineva miljöoga looduspildid tehtud, ilma et peaksid pikki maid läbima – kõik on kompaktselt olemas.“

Mehe sõnul on saarel esindatud ka kõik ulukid ja eriti oluline on see, et hirvede pildistamiseks on Hiiumaa parim ja kunagi olevat saarel olnud vaatamisväärsuseks üks hunditopis.

KÜMMET PUNKTI VÄÄRT PILDISTAMISKOHAD

Raigol on anda kindel soovitus: „Kindlasti Ristna! Kui on tuuled, siis kõik fotograafid pörutavad just Ristnasse, sest seal on korralikud lained! Ja teine kindel koht on Kaibaldi mets ja Kaibaldi liivik. See liivik on omapärane, sest on inimestekeline – sealsel tankipolügoonil tiirutati kunagi sõjamasinatega ringi. Aerofotode pealt on näha, et see on ring, millest pool on nüüdseks metsa kasvanud, aga teine pool on veel tühjana alles. Väga omanäoline koht! No ja muidugi sügise- ning kevadine linnuränne, siis tuleb minna Käina lahe äärde. Eriti tore on seal kotkaid pildistada, korraga võib näha mitmeid paare.“

HÜVA NÕU

„Fotografeerimise puhul on muidugi tähtis ilm, ilma-ga peab täppi panema. Hiiumaal on Eestis kõige rohkem päikselsi päevi aastas.“

– RAIGO PAJULA

FOTO: RAIGO PAJULA

Püsivalt
soodsad
kütusehinnad!

Kõrges-
saare

Kärdla

Käina

Heltermaa
(ainult väike-
laevadele)

Vaata lisaks
www.jetoil.ee

Reisi Hiiumaale
e-piletiga ning leia
pardapoeist vahvad
suveniirid merereisi
meenutuseks.

R kiosk

TS Laevade
pardarestoranides
valmivad kohapeal
maitsvad toidud
värskelt toorainest!

KIIRE KÕHUTÄIS
PARDAPOEST!

TS LAEVAD
praamid.ee

Take Off

EVEN JA MARYS SUISLEPP: „Ka tavaline ludri tahab puhast Eesti rukkileiba.“

Eveni juured on läbi emapoolse suguvõsa Hiiumaal. Noored tutvusid Eesti Maaülikoolis ja pärast kooli lõppu otsustas Even Hiiumaale siirduda. Marys järgnes talle, ta ise on Saaremaa tüdruk.

leda teistmoodi. Käib mehaaniline tõrje kultivaatoriga. Ringikaevamise asemel on kündmine ja nii edasi,“ räägib Even.

Kas Hiiumaal on veel mahetegijaid?

Marys: „Palju! Aga jahutegijatest oleme ainsad. Hiiumaal on just loomakasvatusel mahemajanduses jumet. Hiiumaal on mere ääres looduslikud rannakarjamaad, kuhu ei tohi kemikaale loopida. Vissid krõmpsutavad seal roostikku ja elavad maheelu.“

„Köömned on kaheaastane tööprotsess. Vaatame, kas umbrohi käib üle või saame järgmisel aastal saaki,“ ollakse põnevil.

„Mida poodides ei ole, on Eestimaa kikerhersed ja läätsed. Kanada omad on ja Hispaaniast tuuakse,“ lisab Even. Mahe Jähu tahab selle vea parandada. Kas noorte mahemajanduse kliendiks on tavapärastel ökoainimesed või võib selleks olla ka tavaline „ludri“? Marys naerab sõna ludri peale: „Ka tavaline ludri tahab puhast Eesti rukkileiba...“

Kas mahetooted on popid?

„Mure on selles, et ökotooted on küllaltki kallid. Kuid kui vaadata viimase aja müüki, siis mahetoodete populaarsus Hiiumaal paraneb,“ arvavad Marys ja Even.

Kas Hiiumaal mõeldakse ainult töö peale?

„Siia ei tasu tulla nii, et sul pole tööd või mingit tegevust,“ õpetab Even. „Julgustaksime ettevõtlikke noori küll Hiiumaale tulema. Ise käime rahvatantsus, meil on siin Muhvi selts, kus nelja küla rahvas käib koos seltsielu elamas ja nii edasi. Kui sul on Hiiumaal igav, siis on see oskamatus iseendale tegevust leida!“ naeratab Marys.

Ukse taga hakkab väaksuma paari neljakuune laps – ta on sellises eas, kus pikka juttu ei kannatata ja seda eriti veel siis, kui sõnadest aru ei saa. ■

JÄUSAMEHED

Käinast mitte kaugel elasid jähuse peaga jäusamehed, mille argine taust on see, et Jausa külas asus vesiveski, kus talumehed oma vilja jahvatamas käisid. Eks seda sattus siis juustesse ka.

– AIVAR VIIDIK

Kui palju tooteid Hiiumaal on?

„Alguses oli 11 toodet. Ei saa täpselt öelda, kui palju tooteid on, sest toodame vastavalt tellimusele.“

Kikerherne- ja läätsed jahud saatsime näiteks veganite kogukondadesse proovida. Loodame, et nende vastu tekib huvi,“ kõneleb Even.

KÜLL NOORED JAKSAVAD KÜLVATA!

Maha on pandud nisu ja rukist ja mida kõike veel! „Kasvatasime sel aastal kanepiseemneid. Meil on ka köömned külvatud! Need käivad ju peenleiva sisse ja on nõutud kraam,“ on Marys uhke.

Aastal 2015 hakati Valgu külas pidama lihaveskeid. Viie aasta pärast loomadest loobuti, kuna nood kippusid probleeme põhjustama. Loodi kaubamärk Hiiumaale, mille alt ettevõtlik noorpaar saadab Hiiumaale poodidesse kivi-veskiga jahvatatud mahejahutooteid.

MIS ON MAHEVILI?

Noored seletavad, et vahe „tavalise viljaga“ on selles, kuidas mahevili kasvatatakse. Ei tohi kasutada kemikaale. Kasutatakse biotõrjet, selle jaoks on olemas mahepreparaadid.

„Väetisena saab põllule panna näiteks mahedat kanakakagraanulit,“ selgitab Even ja annab seda meile nuusutada.

„Ka umbrohuga tuleb mahepõllul tege-

ODRATOLGUSED

Käina mehed on teatud kui odratolgused. Käina kandis olid kõige paremad põllud, kus kasvatati otra. Oder on õllele vilja ja igas peres pruuliti õlut, mille liigne joomine mehel mõistuse viis ehk hiiumaale keeles tolguseks tegi. Sealt kandist pärineb ka hiidlaste ütlemine, et hiidlane tegi õlut neli korda aastas. Aga iga kord kolmeks kuuks ette.

– AIVAR VIIDIK

LEIA HIIUMAA HEAD TOITU!

Osta tooteid talupoodidest,
e-poest hiiumaa.ee, COOP ja
Selver kauplustest ning mandril

Kaire Vannas FIE

Lepaniidi
Kaie +372 566 33294

Mahe lamba- ja kitseliha
ning mahekitsepiimatooted,
maheköögiviljad.
Müüme oma talu poest
ja laataladel

Dagö Berry

DAGÖ BERRY OÜ

dagoberry.ee

info@dagoberry.ee

Armas ja oma, südamega loodud.
Mahe mahlad, moosid,
siirupid ja glögi Hiiumaalt

TRIINU ÕUNAMAHL

triinuounamahl.weebly.com

Triinu +372 518 9693

Mahe õunamahl,
mahla pakendamine ja
mahlapressimise teenus

HIIUMAA
KÄSITÖÖJOOGID

kasitoomaja.com/kasitoojoogid

Facebook icon Instagram icon hiiumaakasitoojoogid

Naturaalsed käsitöölimonaadid,
leedriõie- ja marjasiirupid,
teesegud, marmelaadid

HIIU GOURMET OÜ

hiiugourmet.ee

Ly +372 5648 0998

Armastusega Hiiumaalt!
Maitsesegud, maitse-
soolad, sinepid, piprad,
teesegud ja palju muud!
Igas purgis killuke
Hiiumaad!

HIIUMAA

Köök + Pagar

HIIUMAA KÖÖK JA PAGAR
www.hiiumaapagar.ee/e-pood

Hiiumaa vanim toidutootja
aastast 1909.
Hiiumaa põline leib, päris
kodune sült ja
lambalihatooteid

HIIUMAA ON UNESCO TUNNUSTUSEGA ELUKESKKOND

UNESCO programm „Inimene ja biosfäär“ aitab üha
enamatel inimestel valida jätkusuutlikku eluviisi. Et sinul
oleks lihtsam teha häid valikud, vali toitu, mida sa sööd.

Hea toit on kohalik, lähedal kasvanud ja kasvatatud.
Valides kohalikku, aitad edeneda kohalikul toidutootmisel.

DAGAITH GIN

dagaith.com

Facebook icon Dagaith Gin

info@dagaith.com

+358 40777 9225

Hiiumaa käsitöö gin
Hiiumaa marjadest

Harri on enda sõnutsi kirjutav inimene, soomlane ja elab Kärddlas.

MIKS JUST HIIUMAA?

23 aastat tagasi käis mees oma toonase perega Eestimaal suvitamas küll Saaremaal, Pärnus ja mujal, aga kohe, kui Hiiumaale jõuti, tundis Harri: „Ahh, see on midagi erilist!“

Saarele sai ostetud krunt. Paar aastat hiljem seisis krundil juba saunamaja. Veel mõni aasta hiljem koliti sinna rehielamu. See põles maha. Ja kõige lõpuks mindi lahku. „Aga mis sellest, saarelt ei saanud ma nagunii enam minema,“ meenutab Harri. Iga aastaga olid Hiiumaal veedetud suved läinud aina pikemaks ja pikemaks, kuni Harri ükskord enam Soome tagasi ei sõitnudki. See juhtus seitse aastat tagasi.

„Olin oma vaimses tipus 1980ndatel ja mulle tundub, et Hiiumaa ongi kaheksakümnendad. Kõik mõotkavad on siin ka õiged. Loodus on õige suurusega. Majad õige suurusega, inimesed on õige suurusega. Samas on saarel kiire internet, seega päris maha ei ole jäänud.“ Harrile meeldib jalutada. Jalutades kannab ta kaasas kaamerat.

„Hiiumaal on olemas kõik Eestimaa loomad, välja arvatud karu. Siin liigub isegi maailma ohustatuim pisikiskja naarits, keda leiab veel vaid mõnest väga üksikust kohast, kuna mink on selle liigi peaaegu välja suretanud. Kui mõni sinne loomaseb ennast pildile võtta, siis ma võtan. Väga tihti otsustavad nad aga mulle ei öelda,“ räägib Harri oma fotograafiahuvist.

Kas oled juba hiidlane või on sinus ikka soomlast ka?

„Hiidlaseks saab siis, kui vanaema ja/või vanaisa on Hiiumaale maetud. Mõtlesin

HARRI RINNE:

„Hiiumaa metsades on peidus kõige rohkem Eesti kultuuritegelasi.“

kunagi asutada firma nimega Ümbermatmine OÜ. Selline teenus kergendaks mu teed hiidlaseks saamisel,“ võtab mees hiiu huumorist matti.

Kas sind võeti omaks?

„Mul vedas, kuna tutvusin kohe õigete inimestega. Olen näiteks juba 15 aastat Cafe Orientale tegijatega pundis,“ räägib Harri ja mõtiskleb edasi: „See saar oma saladusi korraka ei ava, teeb seda ükshaaval. Igal uuel aastal saan teada, et aa, selline või selline asi on ka siin olemas!“

Veel teab ta, et Hiiumaa on koht, kus on metsas peidus kõige rohkem Eesti kultuuritegelasi. „Nemad uut rahvast siia ei soovi, nemad ei ole tulnud ennast eksponeerima, nad on siia saabunud, et siin rahulikult hingata,“ märgib ta.

Kas eesti keelt oli raske õppida?

„Ei, see on ju nagu soome keel. Aga ega ma seda väga vabalt ei valda,“ seletab mees perfektset eesti keeles.

Kas hiidlane on teistsugune kui mandriinimene?

„Võib-olla just see saatuse paratamatuse aktsepteerimine on neil teistmoodi. Hiidlane on rohkem „läheb nagu läheb“-suhetumisega. Äkki on see tulnud isoleeritusest? Eks seda suhtumist leidub kindlasti ka muudel saartel, näiteks Kihnus ja Ruhnus. Kõige suurem vahe on hiidlasel ilmselt Tallinna inimesega.“ Harri sõnul teevad pealinnas kõik rohepööret, ei söö liha ja mis kõik veel. „Hiiumaal on meil aga ikka veel pidu. Keegi ei ütle siin saarel, et ta on vegan või et tal on gluteenitalumatus. Keegi ei teagi siin veel, mis on gluteenitalumatus,“ muigab ta.

Millist toredat kohta soovitaksid sõbral Hiiumaal külastada?

„Üks Hiiumaa võludest on see, et siin ei ole mitte midagi. Tule seda vaatama! Aga muidu annaksin sõbrale soovitusel vas-

tavalt tema iseloomule,“ soovib Harri lahkelt. Harri arvates on näiteks Sõru Jazz maailmas unikaalne sündmus. See on koht, kuhu pillimehed lähevad puhkama ja kokku saama. Samuti on Hiiumaal ühepäevakohvikuid, eripäraseid festivale. Aga mõnele soovitaks ta Hiiumaale linnuvaatlusele tulla.

Milline turist Hiiumaal käib?

„Kord pildistasin kõrvalises kohas röövlind ja minu juures peatus auto kahe Inglismaalt pärit vanema prouaga, kes küsisid, kus on meteoriidikraater. Ütlesin, et te olete selle sees. Kas kujutate ette: isegi sellise asja pärast tulla Inglismaalt Hiiumaale!“ hüüatab Harri emotsionaalselt. Harri teab, et eri rahvustest turiste on Hiiumaale jagunud, siin käivad prantslased, kes imestavad, et kas tõesti tohib ise metsast mustikaid võtta. Hiiumaalt leiab imesid, mida kohalikud ise imedeks ei pea. Jaapani turistid on olnud vaimustuses sellest, et tee kõrval kasvasid võililled – nad ei suutnud seda uskuda. „Olen kohanud turiste, kes tulevad sõjast jäänud maa-aluseid kaevikuid vaatama. Venemaalt ja Lätist saabutakse kala püüdma, eriti lestapüügihooajal. Millal see on, mina ei tea, mul on sellest ükskõik,“ räägib mees.

Harri rõhutab, et ka tema kohaliku-na ilmselt ei taju, mis täpselt inimesi Hiiumaale ahvatleb. Kohalikuna võib ta vaid ette kujutada, et inimesed tahavad majakaid vaadata, aga võta näpust.

„Kindlasti ei ole see saar aga kõigile! See ei ole näiteks nende jaoks, kellele kangesti meeldib poodlemine. Hiiumaal ei ole palju tegemist, kui sa seda just ise endale välja ei mõtle. Saarel tunneb ennast hästi inimene, kes saab enesega hakkama ega arva, et keegi teine peab tema meelt lahutama. Tulge siia, siin ei ole mitte midagi,“ naerab Harri jälle. ■

Kolmemastiline mootorpurjekas „Alar“ on Eestis ehitatud ja siiani säilinud purjelaevadest oma pea 35-meetrise pikkusega suurim.

TEKST: URMAS DRESEN

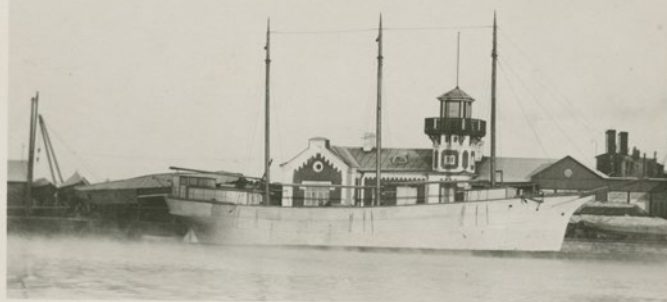
Mootorpurjekas „Alar“

Laev on peale oma pikaajalisuse ka 1930ndate lõpu Eesti puulaevaehituse suurepäraseks näiteks. Seda eelkõige seepärast, et ehitusmeister Peeter Himmist oli Saaremaalt, ehitus toimus Hiiumaal Õngu rannaküla koplis, mastid ja kajutid paigaldati Loksal ning Bolinderi naftamootor viimaks Tallinnas.

Vähestel Eesti purjelaevadel on olnud sedavõrd kirju, pikaajaline ja eri lippude all elukäik kui „Alaril“ ning seda enam väärrib laev väarikat vanaduspõlve. 1990ndate algul sai ka Meremuuseum laeva omanikult Arnold Türlilt ettepane-

ku laev, mis viibis Taanis Hobro ellungal remondis, remondiks kulunud summade eest ära osta. Paraku polnud see tookord aga kuidagi võimalik. Seda enam on hea meel, et 1998. aasta suvel õnnestus hiidlastel laev lõpuks Sõru sadamasse tuua. Laeva edaspidine saatus pole olnud just kõige positiivsem, sest mitu plaani pole rahapuudusel õnnestunud. Mida kiiremini õnnestuks laev aga veekindla materjaliga katta, eelnevalt selleks mastid demonteerides, seda suurem on võimalus, et „Alarit“ saaks hakata taastama kaldal paikneviks muuseumilaevaks. ■

„Alar“ 1939 Tallinna sadama jahtklubi taustal.
Foto: EestiMeremuuseum

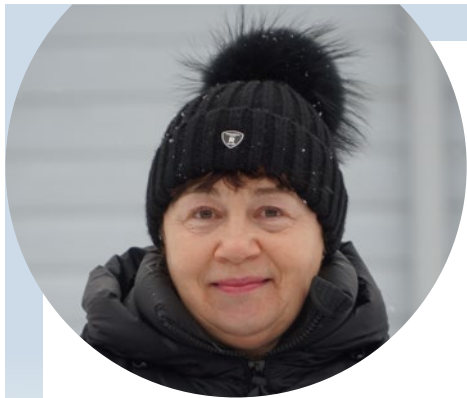
KARE

*‘LAIUST VEEL VÄIKSEM,
TAIMKATTETA SAAR, MIS TIHTI
ÜLE UJUTATUD’*

Õppisin selle sõna ära Tuuletorni
näituse tekste toimetades.

– HILLE SALUÄÄR,
keeletoiemataja

FOTO: KAJA HIIS

*Legendaarne
patrullpolitseinik Lydia
Minajeva räägib oma pika-
ajalisest tööst Hiiumaal
korra tagamisel.*

„Tere, mina olen Lääne prefektuuri Kärda politseijaoskonna patrullpolitseinik Lydia Minajeva,“ tutvustab korrakaitsja ennast. „Tere! Ja minul pole hinge taga ühtegi korrarikkumist,“ tunnistab miskipärast ähmi sattunud ajakirjanik ausalt. „Veel ei ole,“ sõnab Lydia napilt, kuid on aru saada, et patrull viskab nalja.

Politseitöö ei ole aga naljaasi. Kuigi saarele saabujale võib juttude põhjal jääda mulje, et tubli Lydia on Hiiumaal ainuke ne korrakaitsja, on naisel siiski nelikümne kolleegi, kes Lydia sõnul „saarele saabunud külalisi nii maal kui ka merel hoolega jälgivad“. Need on patrullpolitseinikud, merepäästjad, kriminaaluurijad ja ka arestimaja politseinikud.

Lydia sõnul on Hiiumaa alati olnud üks Eesti turvalisemaid piirkondi ja selle põhjus peituvat kinnises kogukonnas. „Kus tegijaid, seal nägijaid, niimoodi need asjad siin saare peal käivad,“ teatab ta ning kiidab lahkelt ka naabreid

LYDIA MINAJEVA:

„Igal pool peaks käituma korrektset.“

saarlasi, kes suudavad oma elukeskkonda samuti küllaltki turvalisena hoida.

REEGLITEST TULEB KINNI PIDADA NII MEREL KUI KA SAAREL

Mida soovib Hiiumaa politsei mandrilt tulijal meeles pidada? „Iga tegu jätab oma jälje ja saare peal tehtud väärted kipuvad palju kergemini välja tulema kui seal, kust on tulnud,“ tuleb Lydialt kiire vastus.

Kas merelemineku reeglid on saarel raudselt paigas? „Loomulikult. Kehtivad reeglid nagu maismaaliikluses: jetide ja väikelaevadega sõitjad peavad küsimise peale merepatrullile ette näitama juhiloa. Üks väike erinevus maismaal roolikeeramisele siiski on. Merel võib roolis olles hinge all olla 0,25 promilli väärtuses julgusejooki ehk null koma viis milligrammi väljahingatavas õhus,“ selgitab naine.

Lydia peab vajalikuks siiski meelde tuledata: „Hoiduge pigem alkoholist. Kuigi meresõiduohutuse seadus väikest klõmmu lubab, ei oska enamik inimesi enda promilli hinnata ja karistus on merel sama kerge tulema kui maa peal.“

Kas merel olles võidakse „puhuma pan-

na“? „Otse loomulikult!“ üllatub Lydia nii naiivse küsimuse peale. „Meri ei armasta purjus inimesi, olge mõistlikud!“

Kas suvitajad, kes tulevad saarele ning pudel piknikukorvis randa suunduvad, valmistavad korrakaitsjale palju peavalu? „On tore, et inimesed tulevad ja siin pidutsevad,“ kostab Lydia siiralt. „Kus siis veel pidutseda, kui mitte Hiiumaal? Loomulikult tulge siia! Aga hea on, kui igas seltskonnas on ka vastutustundlik inimene, kes teistel pidulistel silma peal hoiab või siis vajaduse korral kainena rooli astub. Viimasel ajal see õnneks rohkem niimoodi ongi,“ on Lydia rahul.

Muidugi huvitab meid, kas korrarikkujad tulevad saarele alati väljastpoolt. „Eks ole ka hiiu kogukonnas omad korrarikkujad, kuid enamasti jõuavad probleemid Hiiumaale siiski mandrilt. Praam on meile nii head kui ka halba toonud,“ ohkab Lydia.

„Oleme korra varem kohtunud – viisteist aastat tagasi. Hea pika sirge tee peal. Oli väga meeldiv kohtumine, mis sellest, et lõppes väikese trahvikviitungiga,“ tuleb vestluses osalevale Tiit Pruulile järsku meelde. „Ega muud moodi politseinikuga kohtugi,“ nendib Lydia rangelt ja kohendab tuttmütsi. ■

ANEKDOOT

Üks Hiiumaa mees olnud palju aastaid saarelt eemal, mandril ja välismaal, igal pool. Tulnud siis tagasi ja teised küsinud, et kas Hiiumaal midagi muutunud ka on. Mees vastas, et palju uusi maju ehitatud, suuri poode ja puha – et kõik oleks nagu uus. „Aga siis nägin, et Heltermaa–Kärda teel mendi-tamme all Lydia ikka seisab ja mõõdab kiirust – no jumala eest, essugi pole muutunud!“

– LYDIA MINAJEVA

FOTO: KAJA HITS

HIINGEL

LISETTE

purjelaev ★ sailship

Hiiumaa on imeilus ka mere poolt vaadatuna!

Meie saart ümbritsevad veed on põnevad ja vaheldusrikkad, peidavad endas lugusid laevadest ja meremeestest, tuultest ning tormidest.

Hiiumaa laiud ja loodus jagavad avastamisrõõmu.

Sadamad on külalislahked ja turvalised.

Esimese merekogemuse annab juba paari-kolmetunnine seilamine.

Heiskame purjed, saab proovida laeva roolimist ja kursil hoidmist.

Räägime lugusid vanadest aegadest, kui mehed olid rauast ja laevad puust.

Pikemad merereisid võimaldavad uudistada hüljeste elu-olu, külastada meie merendusajalooga seotud laidusid ja sadamaid, tutvuda Hiiumaa rannikumere kauni loodusega. Kui võtta kaks-kolm päeva aega, saab ka tiir ümber Hiiumaa seilatud.

Laevad saavad peale võtta kuni 12 reisijat.

www.halulaev.ee

www.facebook.com/HiiuIngel

www.facebook.com/svLisette

+372 504 9829 +372 528 3710

Merereisid
Hiiumaa vetes

Cruises on
coastal waters
of Hiiumaa

Merimatkat
Hiidenmaan
vesillä

VIINAKÖÖK

www.viinakook.com

+372 46 93337

majutus &
karavaniparkla

*

accommodation &
a caravan site

Tuuli Tammla ja Imre Kivi peavad kuulsat Kärddla kalapoodi Kala ja Vörk ning teavad kõige paremini, millist kala Hiiumaalt saab.

Oli kord anekdoot, mis päädis sellega, et jäähalli direktor ütles mikrofonile: „Jää all ei ole kalu!“ Mis lood on Hiiumaa vetega? Kas kala on? „Mõnikord on ja mõnikord ei ole!“ on Tuulil vastus valmis. Imre kin- nitab kaasa sõnu: „Sellega on nii ja naa!“

„Talvel püütakse kala jää alt ja rohkem oma tarbeks. Talvel kala puhkab natuke rohkem, tõmbab jala sirgu,“ selgitab Imre lõbusalt.

On veebruar ja teil ju letil kala on? Kust see tuleb?

„Talvel süüakse kilu ja räime, neid püütakse traalidega,“ räägib Imre.

Poepidajad seletavad kordamööda. „Kõige parem kala on sügisel. Siis on kalal kõige rohkem väärtust – kala on kõige rasvasem ja kõige pikemalt saab püüda. Kalapüük on ju hooajaline asi! Talvel süüakse mõnuga kilu ja räime, kevadel hakkab suur räimepüük, kui räim paha- aimamatult randa tuleb. Särge ja säinast saab samuti kevadel, nad tulevad ka kaldale lähemale, kudema,“ räägib Tuuli.

„Seejärel ilmub välja tuulehaug. See kala on populaarseks saanud. Väga maitsev!“ kiidab Imre.

TURISTI „EINE“ – LEST

Tuuli ja Imre sõnul on jaanipäevast alates umbes kuu aega rahulik. Siis hakkab les- tapüük – seda tahab kalurite sõnul suvine turist väga. „Mandriinimene tuleb siia ja ajab terve suvi läbi lestajuttu. Kogu aeg

TUULI TAMMLA JA IMRE KIVI:

„Meil on peale lesta muud kala ka!“

nad räägivad suitsulestast, kuigi mina üritan vahele öelda, et meil on muud kala ka! Neil käib vist praami peal juba kõlks ära selle lestaga,“ imestab Imre.

KALA MÕNIKORD OTSAKORRAL

Kalapoe pidajad tõdevad, et suvel, kui rahvahulk mitmekordistub ja kala liigub sügavasse merre, siis vahel tõesti ei ole võtta, aga suuremast poest saab sel ajal saarele sissetoodud kala.

„Meie sissetoodud kala ei müü, proovi- me ikka ise kala kätte saada!“ on Imre ja Tuuli põhimõttelised.

„Meie proovime kogu kala, mida niisama ära ei jõua müüa, teha ise tooteks. Meie kala läheb suitsutamisele, marineerituna purki ja soolame. Isegi šokolaadi sisse paneme kala!“ ütleb Tuuli uhkelt.

(Proovime. Väga hea on.)

HIIDLASE KALAHINNANGUD

Imre on põline hiidlane, saare peal sün- dinud ja kasvanud. Tuuli on siin 17 aastat elanud.

Saarel on kõik kalasordid on au sees, arva- vad nad üheskoos. „Hiidlane sööb igal hoo- ajal vastavat kala!“ ütleb Imre. „Siiga võid ju kogu aeg süüa!“ parandab Tuuli teda.

NALJA KA!

Omal ajal käinud hiidlased ikka Saaremaal poes ning kõige soodsam oli seda teha üle jää. Nii läind Hiiumaalt proua märtsi lõpu poole Leisi poodi. Kauba välja valinud, ulatas poemehele kinnise ümbriku. Teinud see siis paberi lahti ja loeb: „Hää sõber, ole hea mees ja anna mo eidele kõik see kaup, mis ta tahab. Tasun kevadel, kui jää läind. Ei julgend raha eidega kaasa panna, jää juba nii õhuke...“

– KRISTEL ÜKSVÄRAV

KALATURISM ON MOES

„Mandrimedhed käivad saare peal kalas- tamas. Mõnikord tullakse oma paadiga, aga paati saab ka laenutada. Peab olema ettevaatlik: vintse läheb paatidel kõvas- ti – meri on kivine. Suvel on populaarne haugi püüdmine laidude kandis. Sügisel jällegi lestapüük otse rannalt. Suvel on see lapik kala sügaval, sügisel tuleb kalda ligi. Kui Kõrgessaare jõe ääres hakkab säinaaeg, siis käivad püüki nautimas näi- teks venelased Paldiskist,“ teab Tuuli.

MIS ON TUULEKALA?

„Igal aastal maikuu viimasel laupäe- val toimub Orjaku sadamas Tuulekala festival. Tehakse võistluspüüki, käib laat, tegutsevad töötoad. Tuulekala on hiiu murdes tuulehaug. Viimane tuleb edelatuultega Hiiumaa manu Atlandi ookeanist. See on ainuke kala, mis Lääne- merre Atlandist kudema tuleb,“ saame kalatundjatelt selgituse.

„Tulge, võtke paariks nädalaks mandri pealt puhkus ja kalastage Hiiumaal. Saate seinte vahelt välja ja kala loodetavasti ka!“ kutsuvad Tuuli ja Imre ning pakuvad lahkelt hirmumaitavat suitsuräime. ■

KALA ON

Küsi kala otse kalurilt!

IMRE KIVI

+372 502 6235
pood@stonefish.ee
FB: Kala ja võrk; kivikala.ee

kalapood „KALA JA VÕRK”
Heltermaa mnt. 8, Kärkla
kalastustarbed
kohalik kala kalurilt

KOIT KALMUS

+372 523 7475
koitkalmus@gmail.com
FB: Hiiurand OÜ
kohalik kala kalurilt
suitsukala ettetellimisel
majutus Kärklas:
sirelimajutus.ee

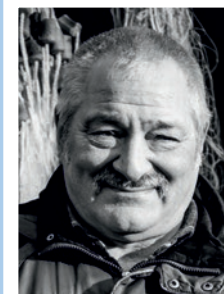
TAIDO ELMI

+372 5623 9997
esoxou@gmail.com
FB: Kubja kalaköök

kohalik kala kalurilt
„Kubja kalaköök” kalatooted
kalastus- ja paaditarbed
Kärkla sadamas
FB: Hiiu Viiking

IVO PÕLDVEER

+372 527 9997
ivopoldveer@hotmail.ee
kalatooted ja kohalik kala kalurilt

HARRY ARON

+372 504 6212
harryaron@hotmail.ee
kohalik kala kalurilt

SIIM RÄTSEP

+372 506 3074
info@hobekala.ee
hobekala.ee

Hõbekala **küalistemaja** Ristnas
FB: hobekala küalistemaja
„Hõbekala köök” kalatooted
FB: hobekala köök

ILMI AKSLI

+372 5342 0425
ilmiaksli@hotmail.com
FB: Ilmi Aksli
kohalik kala kalurilt
kalatoidud ettetellimisel

VIRKO MARTIN

+372 5393 4081
koslapesa@gmail.com
FB: Iidlase Maius
„Iidlase Maius” kalatooted
kohalik kala kalurilt

MARKO PRUUL

+372 517 0652
info@kaluripuhkemaja.eu
kaluripuhkemaja.eu

saun ja paadisõidud Sõru sadamast
Kaluri puhkemaja Sõru sadamas
kohalik kala kalurilt

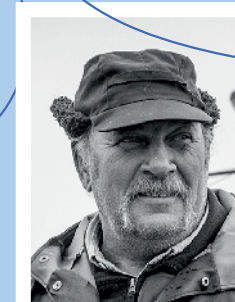

Sõru

INDREK KÄÄRAMEES

+372 528 4407
maeotsa@maaturism.ee
iiukalaband.wordpress.com
kohalik kala kalurilt
IIUKALA bänd
nostalgiaväljasõidud
kollase bussiga
FB: kollanebuss

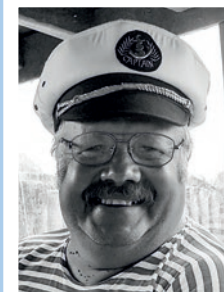
ARNE KULI

+372 5656 1157
paadigalaiule.eu
merele@paadigalaiule.eu
hülgevaatlusreisid
paadisõidud Salinõmme sadamast

Salinõmme

ENDEL KAEVATS

+372 5399 2305
endelkaevats@hotmail.ee
FB: Endli merematkad
hülgevaatlusreisid
paadisõidud Sarve sadamast

Sarve

Hellamaa

Kärkla Roograhu

Kõrgessaare

Kalana

Aukartust sisendava habemega Aivar on Hiiumaa poiss, ajakirjanik, poliitik ja hiidlaste esindaja Toompeal. Lisaks sellele peab ta laupäeviti oma majas ka kodurestorani. Seepärast räägime Aivariga toidujuttu.

„Ühest küljest on Hiiumaa toidulaud olnud ajaloo sarnane kõikide saarte toidulaudadega. Ehk üks pool oli see, mis meri andis, ja teine see, mida maa ja mets kasvatas. Kuna Hiiumaal olid suhteliselt kehavad põllud, on suur osa Hiiumaa köögist olnud ikkagi seotud merega,” räägib Aivar ning lisab: „Samas on hiidlaste elu toidu ümber keerelnud ja vahel üsna kummalisi radu pidi. Muu hulgas on toiduteemaga seotud ka lustakad nimed, mis hiidlased iseendale ja oma seltsidele on pannud.“

Kas hülgeküttimist ja söömist esineb saarel ka praegu?

„Mina olen söönud!“ tunnistab Viidik. „Minu meelest väga hea liha! Aga seda tuleb osata teha. Suitsutatud hülgeleha on väga maitsev ja iial ei ütleks, et see on hülgeleha. Hülgeleha on tume nagu loomaliha.“

„Muide, arheoloogiliselt on tõestatud, et Hiiumaa esimesed asukad olid Kõpu küngaste vahel seignunud hülgekütid. Sealt on leitud hüljeste luid ja lõkkekohti. Tänapäeval ei ole hüljes muidugi enam

AIVAR VIIDIK:

„Hiidlane ei pahanda, kui te talt söögilaua ääres silgupissi küsite.“

jahiloom. Ta on suisa looduskaitse all, samas on ta kalameestele nuhtluseks, nagu alati,” nendib Aivar.

Kas saaks mõne Hiiumaa toidu retsepti?

„Miks mitte, mul on näiteks kajakasupi retsept,” ütleb Aivar muigel suuga. „Lühidalt on juhend siis selline, et võtad poti, ajad vee keema, pistad kajaka sisse ja keedad tund aega. Vahetad nõnda iga tunni aja tagant kolm korda vett. Siis maitsed, võtad poti, viskad ära vee, kajaka ja lõpuks ka poti.“ Hiiuma huumor oma tuntud headuses.

„Päristoidust on mul muidugi oma säinakotleti retsept – võtad kaks säinafileed, lisad juurde kolmandiku osa sea suitsupõske, kaks suurt sibulat ja ajad kõik vaheldumisi läbi hakklihamasina. Juurde üks muna, soola, pipart ja kõik.“ Aivar ise teeb kotlette mitte poefileed kasutades, vaid nii, et hangib terve säina ja roogib soomused ära – nahk peab kindlasti peale jääma, see on oluline. Seejärel läheb kala koos ribikontidega läbi hakklihamasina.

Traditsioonilistest rahvustoitudest rääkides võib Hiiumaal aga kohata ka üpris veidra nimetusega hõrgutisi. Näiteks silgupiss, õunajügra, mandilaga ja käkisupp. „Tegemist on siiski täitsa suupäraste söökidega: soolatud räim soolveega, mida kasutati kartuli kastmena, kartulipuder koorekastme ja supiga, kus sees olid odrajahu ja searasva pallid.

Käkiks, muide, nimetavad hiidlased ka lumepalli,” ütleb Aivar.

Kas saarel korilust ka on?

„Muidugi. Hiiumaal on parimad mustikametsad ja palju pohli. Jõhvikakohti on ka, need on tavaliselt individuaalsed. Kõik püüavad oma kohti salajas hoida. Jõhvikaja kukeseenekohad on kõigil omad, puravikukohad aga ühised – puravikke on igal pool. Ja isegi murakaid on Hiiumaal!”

Kas meres kala jätkub?

„Loomulikult! See, mis merest hommikul tuleb, on kohe kõigile kättesaadav. Meil on Kärddlas maailma parim kalapood! Nad ei müü mitte ainult kala, vaid teevad kaladest erinevaid tooteid, mis viivad keele alla. Kalašokolaad on ka nende tehtud.“

Vaikus.

„Kuidas palun?“

„Kalašokolaad. Üks on kuivatatud haugi tükkidega ja teine kuivatatud säina tükkidega.“

Vaikus.

„... seda peab Hiiumaale tulles proovima?“

„Muidugi!“

LÄÄTSE-ROKAMEHED

Kärddla lähisel Hausma ja Paluküla kandis elasid läätserokamehed. Selle nime said nad seetõttu, et sealsed põllud olid nii viletsad, et neil kasvas vaid lääts.

– AIVAR VIIDIK

KOLDSE LÕUA MEHED

Kohalik lugu pajatab koldse lõua meestest, kes elasid Emmaste kandis. Kõik mehed kandsid omal ajal habemeid, mis aga selle kandi meestel olid kollased. Miks habemed kollased olid? Hülgerasva söömisest! Hülgerasv tegi ajapikku hiiu meeste habemed kollaseks.

– AIVAR VIIDIK

- »» Majutus
- »» Toitlustus
- »» Inspiratsioon

TOIT, VEIN JA HEAD LOOD
JES
Suvekohvik

PIHLA

INSPIRATSIOONITALU

- »» Turud
- »» Kontserdid
- »» Etendused

Vaata lisa »»

jestribe.com

Kõpu küla 92212, HIIUMAA : jesperparve@gmail.com : +372 503 5800

KÄRDLA KUUR
SALA

Söök, jook ja kultuur

Sadama 28, Kärkla Sadam
www.kardlakuursaal.ee

**Killuke Hiiumaad
ja
kihisevat luksust!**

www.sampanja.ee

Kork
SAMPANJABAAR
#clickforchampagne

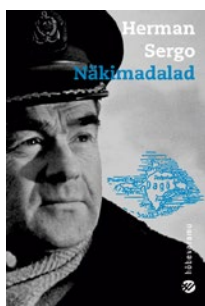
Sadama 30A, 92411 Kärkla
Tel: 59008355

Hiiu kirjandusest

Kui hiidlane juba kirjutama hakkab, ei saa ta enne pidama, kui ikka oma tuhat lehekülge on kokku kirjutatud (vt Herman Sergo „Näkimadalad“, Vaapo Vaheri „Hiiumaa kirjanduse lugu“, Jegard Kõmmuse „Hiiumaa meremees jutustab“). Enam kui 1300-leheküljeline koguteos „Hiiumaa“ väärrib kindlasti algusest lõpuni läbitudeerimist. Siin kaante vahel on olemas kõik, mida Hiiumaale minnes võiks teada – ajaloost kuni rukkileivatainast tehtud kalakakkudeni. Laevad, laiud, tuulikud ja kirikud kõik ka.

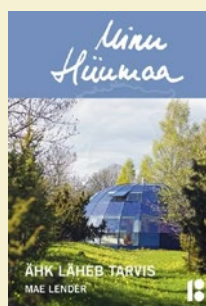
HERMAN SERGO
NÄKIMADALAD
PEGASUS 2008

Näkimadalad on üks ambitsioonikamaid eesti ajalooromaane, mis meenutab Skandinaavia kirjandusest tuntud suguvõsasaagasid. Teos algab katku jõudmisega Hiiumaale 1710 ja lõpeb aastaga 1784, kui hiiurootlaste kogukond on välja saadetud Dnepri äärde ja teated nende kurva saatuse kohta jõuavad Hiiumaale. Näkimadalaid võib pidada üheks oluliseks Hiiumaa-Dagõ ja ka läänesaarte ajaloolise identiteedi alustalaks.

– LINDA KALJUNDI, AJALOOLOANE

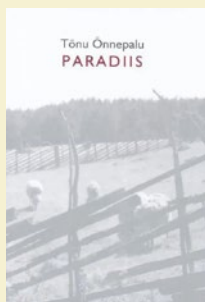
MAE LENDER
MINU HIIUMAA
PETRONE PRINT 2018

„Minu Hiiumaa“ autor Mae Lender pole põline hiidlane, kuid annab eheda pildi sellest, kuidas Hiiumaa mandrilt tulijale erilise paistab ja aastate jooksul omaseks saab. Mae elab Hiiumaa kuulsas keramajas, mis juba ammu enne elektrihindade lakke tõusmist iseseisvalt majandas. Sealsamas Soonlepa talus on Mae koos peremees Tõnisega juba aastaid suviti kultuuriüritusi korraldanud, et hiidlaste elu veelgi kirevaks ja vaimselt rikkamaks muuta. Hiidlaste ja ka Hiiumaa külaliste elu ja toimetamisi vaadeldakse raamatus hea huumoriga. Mitu peatükki on pühendanud saare värvikaimale ja kuulsaimale hiidlasele, vimkasid täis luuletajale Ave Alavainule. Ehkki raamatu lõpus antakse ka juhtnööre, mida Hiiumaal kindlasti vaatama peaks, annab autor mõista, et saar jääb alati omamoodi saladuseks ning just turistide hordide puudumine aitab seda salapära hoida.

– MARIS PRUULI, KERAMAJA KÜLALINE

TÕNU ÕNNEPALU
PARADIIS
VARRAK 2009

Hiiumaaga on Tõnu Õnnepalu loomingu seoseid algusest peale. 2009. aastal riigi kultuuripreemiaga vääristatud teos „Paradiis“ on piibellik tagasipöördumine sellesse kadunud maailma, mille taasloojana autor kehastub otsekui jumalaks, millele viitavad seitsmepäevane kirjutamistsükkel ja inspiratsioon Mooses raamatuist. „Paradiis“ on ühelt poolt turvalise omailma loomise katse, mille kunstitaotlust ei rõhutata, teiselt poolt aga lüüriline dokumentaalproosa, mille autentsust kinnitavad blogilaadsetel jäädvustatud autobiograafilised seigad, hetkeimpressioonid, tekstile lisatud fotod ja Kõpu-Kaleste kandis asuva metafoorse Paradiisi kaart.

– JANIKA KRONBERG, KIRJANDUSTEADLANE

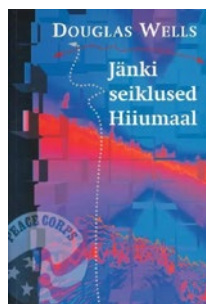
KRISTIINA HELLSTRÖM
MINU HIIUMAA AED
HEA LUGU 2018

Hiiumaal tegutseb varsti juba veerand sajandit aiavõlur ehk maastikuarhitekt Kristiina Hellström, kelle elutööks on külluslik lilleaed Sarvel. Kristiina näpunäidete järgi ja kaasaloõmisel on Hiiumaal loodud mitmeid aedu, kus pargid, hekid, niidud ja lilled on loodusega ühes rütmis maastikuks saanud. Aia kujundamine koostöös loodusega ehk igavesti õitsev hooldusvaba aed on Kristiina juhtmõte. Tema raamat „Minu Hiiumaa aed“ sisaldab rohkesti inspireerivat fotomaterjali ja annab põhjaliku ülevaate neile, kel võiks tahtmist olla tema jälgedes käia.

– LEIDA LEPIK, KARTOGRAAF

DOUGLAS WELLS
JÄNKI SEIKLUSED HIIUMAAL
APOLLO 2017

Douglas Wells on noor ameeriklane, Rahukorpuse vabatahtlik, kes Vene vägede väljaviimise ajal leiab ennast – eneselegi mõneti üllatuseks – Hiiumaa eraldatuse keskelt ning jääb saarele pidama aastateks. Ei saa ette rääkida, mis küll teda selle maatüki külge kinnitas ja kuidas suvaline jänki sai maha hittlooga, mis jõudis Eesti muusika edetabelis esimesele kohale, aga seda saab teada raamatut lugedes.

Paralleelselt kohaliku Hiiu elu kirjeldamisega (haamriga kalapüük, lammastega kaklemine jne) tutvustab Wells maailmale eestlase põhiolomuse tahke (vähese jutuga, suti kinnine jne) ning teeb seda kõike läbi sümpaatse huumoriprisma. Kui lugeja pole juhuslikult iseenda eestluse üle juba mõnda aega muianud, siis selle raamatu ridade kaasabil on tal selleks suurepärane võimalus. See on kõige paremas mõttes keskendumist mitte nõudev ja kerge lugemine, mida võib vabalt läbi töötada, kõssitades näiteks Hiiumaa praamil või suisa saare poole lennates.

– RENE SATSI

Hiiumaaal toimub

Noppeid Hiiumaa 2022. aasta
sündmuste kalendrist

VAATA LISA:

APRILL

22. – 30. APRILL Hiiumaa restoranide nädal

30. APRILL avatud kalasadamate päev Hiiumaa sadamates

30. APRILL – 1. MAI HiiuSurfShop OPEN I etapp, purjelauaslaalomi sari

MAI

1. MAI Kärkla linna päev

21. MAI Suuremõisa lossi aiapäev

21.–22. MAI HiiuSurfShop OPEN II etapp (tunnisõit)

28.–29. MAI HiiuSurfShop OPEN III etapp

28. MAI Tuulekala festival Orjaku sadamas

JUUNI

Nargenfestivali Kreegi päevad

4. JUUNI raamatupäev Kärldas

4. JUUNI kogupere teatripäev Suuremõisas

11. JUUNI lastefestival Kärldas

16.–19. JUUNI Sõru Jazz

17.–19. JUUNI Kärkla Race – purjetamise Eesti ühepaatide karikasarja etapp

21. JUUNI suve saabumise tervitamine Kärldas

22. JUUNI Kõrgessaare jaanijooks

22. JUUNI Käina jaanituli Padarimäel

JUULI

1., 2., 3., 7., 8., 9., 13., 14., 16., 17., 21., 22., 23. JUULI 2022 Ohukomöödia

„...ja Margus Nõukogude armeest ehk Русский корабль иди на хуй“ Kärkla Yachts-Service'i ellingul

1.–3. JUULI Hiiumaa kirjandusfestival

1. JUULI näituse „Genius Loci III. Teised 1948. 1986“ avamine Reigi pastoraadis

2. JUULI Suuremõisa lossipäevad. Suuremõisa loss 250 / Ametikool 45

6. JUULI – 10. JUULI Hiking Estonia rattaretk ümber Hiiumaa

8. JUULI Hiiumaa kalurite päev Kärkla rannas

9.–10. JUULI külastusmäng „Unustatud mõisad“ Kassaris ja Suuremõisas

21.–24. JUULI Hiiu Folk

23.–25. JUULI Dago regatt

23.–24. JUULI avatud talude päev

28. JUULI Kimmo Pohjonen: Soolo. Kärkla Yachts-Service'i ellingul

28.–31. JUULI Sõru Saund

29.–30. JUULI Vahuveini Viikend Kärkla sadamas

AUGUST

4.–6. AUGUST kodukohvikute päevad Hiiumaa

5.–7. AUGUST XI Pühalepa muusikafestival

12.–14. AUGUST Orjaku sadamas Oti regatt

13. AUGUST Lestafest Kõrgessaares

13. AUGUST Puski päev

13. AUGUST 65. Hiiumaa võrkpalliturniir

18. AUGUST Kärkla purjutuuri, purjetamisvõistluste karikasarja VII etapp

21. AUGUST Saunabussi pidu ja „Saunakarikas 2022“ Männamaal

SEPTEMBER

Nargenfestivali Pärdi päevad Kärkla kirikus

1.–30. SEPTEMBER Vananaistesuve sündmused

4. SEPTEMBER Vananaistesuve töötuba „12 tooli lossis“ Suuremõisa lossis

9. SEPTEMBER Vananaistesuve ööretk „Armastan Sind lossi ja tagasi“

9.–11. SEPTEMBER sügisregatt, avamerepurjetamise Eesti karikasarja etapp

11. SEPTEMBER Muku matkaklubi seenematk Margit Soonega

16. SEPTEMBER Vananaistesuve ööretk „Armastan Sind Paradiisi ja tagasi“

17. SEPTEMBER Hiidlaste sügislaad Kärkla keskvaljakul

24. SEPTEMBER „Maal elamise päev 2022“

24. SEPTEMBER külaselts MUHVi sügislaad Valgu seltsimaja juures

OKTOOBER

8. OKTOOBER Coop Hiiumaa spordinädalavahetus Emmastes, Öörrattaralli ja Ööjooks

9. OKTOOBER Paluküla rattasõit

21.–29. OKTOOBER Hiiumaa restoranide nädal

29. OKTOOBER Hiiumaa purjetamise hooaja lõpetamine Kärkla sadamas

NOVEMBER

4.–5. NOVEMBER Hiiumaa Rahvaralli

DETSEMBER

26. DETSEMBER matk „Kõhtu ruumi“

Üritustesarjad läbi hooaja

JUULIS JA AUGUSTIS Külastusmäng „Unustatud mõisad“ Kassaris ja Suuremõisas – kolmel nädalavahetusel

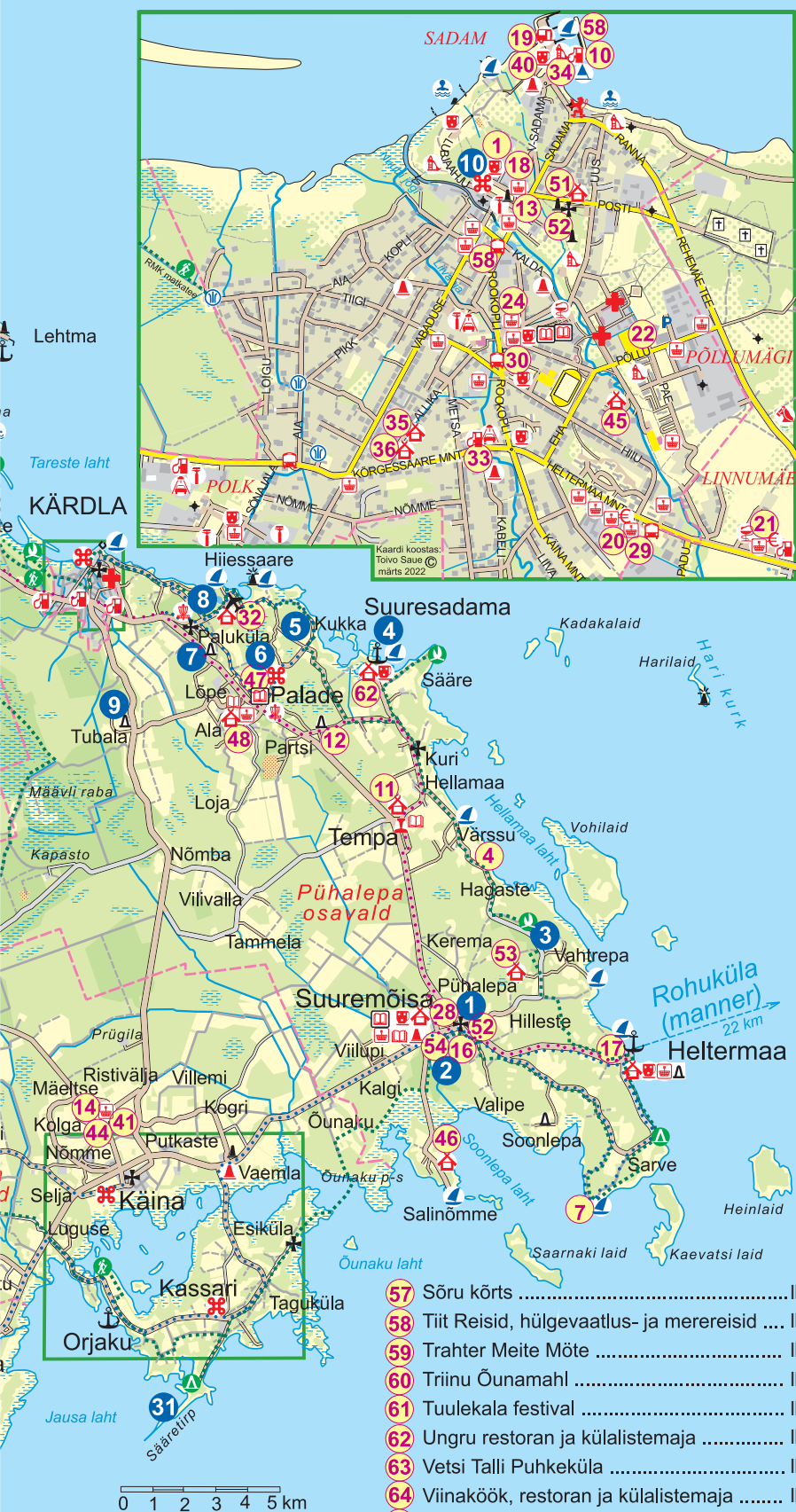
15. MAIST KUNI 30. SEPTEMBRINI Hülgevaatlusreisid Kärkla sadamast igal nädalavahetusel

23. APRILLIST KUNI 22. SEPTEMBRINI Hiiumaa orienteerumisklubi neljapäevakud

Vaatamisväärsused kaardil

1 Pühalepa kirik; Põhilise Leppe kivid	19 Kalana sadam, promenaad
2 Suuremõisa loss ja park	20 Hüti klaasikoja asukoht
3 Kallaste pank	21 Vanajõe org
4 Suursadama ait	22 Mänspe kirik/kabel
5 Kukka kivi	23 Sõru sadam; Merekeskus; muuseum
6 Soera talumuuseum; Soera kivimimaja	24 Emmaste kirik
7 Kärkla meteoriidikraatri mudelväljak	25 Harju tuulik
8 Helmerseni kivikülv	26 Kuriste kirik
9 Tubala vai; rändrahn	27 Hiiumaa muuseumi R.Tobiase majamuuseum
10 Hiiumaa muuseumi Pikk maja	28 Elamuskeskus Tuuletorn;
Käina kiriku varemed
11 Ristimägi	29 Orjaku linnuvaatlustorn, loodusrada
12 Hiiumaa muuseumi Mihkli talumuuseum	30 Orjaku sadam, infopunkt, Külamaja
13 Hiiumaa Militaarmuuseum	31 Sääretirp
14 Tahkuna tuletorn	32 Hiiumaa muuseumi
Kassari muuseumimaja
15 Reigi kirik; pastoraat	33 Kassari kabel
16 Viskoosa vabrikuhooned;
Kõrgessaare mõisapark	34 Vaemla villavabrik
17 Kõpu tuletorn	
18 Ristna tuletorn	

- 1 Baabade kohvik ja disainipood lk 60
- 2 Dagaith Gin lk 45
- 3 Dagen Haus külastemaja lk 61
- 4 Dagö Berry lk 45
- 5 Elamuskeskus Tuuletorn,
kohvik-resto Ruudi lk 64
- 6 Emmaste Teemaja lk 60
- 7 Endli merematkad lk 58
- 8 Esiküla suvekohvik lk 60
- 9 Festival Sõru Jazz lk 29
- 10 Halulaev - merereisid Hiiumaa vetes lk 49
- 11 Hellamaa Retrovisiit Alma ja Vilma lk 61
- 12 Hiiu Gourmet lk 45
- 13 Hiiu Leht lk 59
- 14 Hiiu Saunad lk 58
- 15 Hiiu Villa villavabrik ja pood lk 58
- 16 Hiiumaa Ametikooli hostel lk 6
- 17 Hiiumaa Käsitööjoogid lk 45
- 18 Hiiumaa Käsitööselt, käsitööpood lk 59
- 19 Hiiumaa kirjandusfestival lk 30
- 20 Hiiumaa Kõök ja Pagar lk 19
- 21 Hiiumaa Selver lk 33
- 22 Hiiumaa Spordikeskus lk 59
- Hiiumaa Tarbijate Ühistu/Coop
- 23 Emmaste kauplus lk 19
- 24 Hiiu Konsum / Hiiumaa Kaubamaja lk 19
- 25 Käina Konsum / Ehituskeskus lk 19
- 26 Kõrgessaare kauplus lk 19
- 27 Nurste kauplus lk 19
- 28 Suuremõisa kauplus lk 19
- 29 Tormi Konsum lk 19
- 30 Hiiumaa Vallavalitsus lk 5
- 31 Hõbekala külastemaja lk 61
- 32 Hundi puhkemaja lk 13
- 33 Jetoili tankla lk 43
- 34 Kärbla kuursaal lk 53
- 35 Kärbla Retrovisiit Helmi lk 61
- 36 Kärbla Retrovisiit Saima lk 61
- 37 Kassari Puhkekeskus, Hiiu Õlle Koda,
resto Lest ja Lammas lk 61
- 38 Kassari Ratsamatkad lk 59
- 39 Kassariotsa Puhkemaja lk 61
- 40 Kork šampanjabaar lk 53
- 41 Lepaniidi Mahetalu lk 45
- 42 Liilia Hotell lk 61
- 43 Lõokese Hotell lk 61
- 44 Maier Events lk 58
- 45 Nuutri puhkemajad lk 62
- 46 Paadi talu puhkemaja lk 62
- 47 Palade Loodushariduskeskus lk 59
- 48 Palade Retrovisiit Meida ja Leili lk 61
- 49 Pärimusmuusikafestival Hiiu Folk lk 29
- 50 Pihla inspiratsioonitalu lk 53
- 51 Posti hostel lk 62
- 52 Pühalepa muusikafestival lk 30
- 53 Purje puhkemaja lk 62
- 54 Restoran Kpt. Malm lk 6
- 55 RMK Ristna külastuskeskus lk 2
- 56 Sireli hostel lk 62

- 57 Sõru kõrts lk 60
- 58 Tiit Reisid, hülgevaatlus- ja merereisid lk 9
- 59 Trahter Meite Mõte lk 60
- 60 Triinu Õnamahl lk 45
- 61 Tuulekala festival lk 51
- 62 Ungu restoran ja külastemaja lk 60
- 63 Vetsi Talli Puhkeküla lk 61
- 64 Viinaköök, restoran ja külastemaja lk 49
- 65 Orjaku Külamaja, kohvik, meenetepood .. lk 17
- 66 Majutus purjekal lk 17
- 67 Resto ja külastemaja iIU Mekk lk 17
- 68 Nina talu puhkemaja lk 17
- 69 Hiiumaa Summerhouse lk 17
- 70 Merekalda puhkemaja lk 17
- 71 Mereääre puhkemaja lk 17

ENDLI MEREMATKAD

Merereisid, paatmaja rent, matkad laidudel,
SUP laudade laenutus ja hülgevaatlused

Endli merematkad + 372 5399 2305

Haagisel
kümblustünnide
ja saunade rent
Hiiumaal

Veeda puhkus koos
sõprade või perega
leilisaunas, kümblustünnis
või mõlemas ja seda
olenemata aastaajast!

Haagisel saunaga võid
saunamõnuseid nautida endale
sobivas paigas olgu selleks siis
koduhoov, mererand või mõni
muu looduskauis koht.

www.hiisaunad.ee
info@hiisaunad.ee
+372 53 877 967

f Hiiu saunad
@hiisaunad

Vaemla küla 92137 Hiiumaa vald, tel +372 4636121, gsm +372 517 4850, hiiuvill@hiiuvill.ee

www.hiiuvill.ee www.facebook.com/hiiuvill

TÖÖTAV VANA VILLAVABRIK WORKING OLD WOOL FACTORY

Maier Events

WWW.MAIEREVENTS.EE

HELITEHNIKA RENT
VALGUSTEHNIKA RENT
DJ TEENUS
TÄISLAHENDUS ÜRITUSTELE

+372 55 928 300

f MAIEREVENTS.EE
@MAIEREVENTS

KADAKASELT LAAGERDATUD-

Tule Hiiumaale laagrisse

HIIMUMAA SPORDIKESKUS
Põllu tänav 27, Kärkla

+372 5744 6644

spordikeskus@hiiumaa.ee

www.hiiumaaspordikeskus.ee

OLEME AVATUD
E-R 9-22 ja L-P 10-20

Soera Talumuuseum

PALADE LOODUSHARIDUSKESKUS

HIIMUMAA VALD

Loodusõpe Hiiumaal

Loodusõppeklassid
Kivimite maja
Vana talukultuur
Õppeprogrammid
Loodusmatkad
Laste teadusklubi
Teemaõhtud
Metsanduslik õppeklass

Avatud:

01.06 kuni 31.08 kell 11.00 - 18.00

P ja E suletud (v.a. grupid ette tellimisel)

Kontakt:

www.lhk.palade.edu.ee/blog
paladelhk@hiiumaa.ee
tel. + 372 53 422 087

Kivimite maja

**TAHAD TEADA,
MIS HIIMUMAAL
TEGELIKULT
TOIMUB?**

LEIGER

HIIU VÄGILASE
LEIGRI POSTKAST
TUBALA VAIA
KÜLJES.

ANNITAKS
TÄNNA VÕI AUSTRALIASSE... SAADAKE KOHALE!

Telli

Hiiumaaleht

VAID 8.40 € EEST KUUS!*

hiiumaaleht@hiiumaaleht.ee | +372 463 2199 | Kärkla, Vabrikuväljak 1, 92411

* tellimisel otsekorraldusega

**Hiiumaine käsitöö
saare oma
meistritelt**

POOD
Vabrikuväljak 2
Kärkla, Hiiumaa
pood@hiiumaakasitoo.ee
hiiumaakasitoo.ee/pood

**HIIMUMAA
KÄSITÖÖSELTS**

**Kassari
Ratsamatkad**

+372 508 3642
+372 518 9693
ratsa.kassari@neti.ee
www.kassari.ee

1-tunnised
kuni 7-päevased
ratsamatkad

Ratsa saab sinna,
kuhu jala ei jõua ja autoga ei saa

kassari

White
GUIDE

2019

White
GUIDE

2020

White
GUIDE

2021

White
GUIDE

2022

SUURSADAM
1579

RESTORAN / KÜLALISMAJA

ungru

*Soul-food restoran,
kaunid külalistoad
ja väärrika ajalooa Suursadam*

+372 555 31230
www.ungrumaja.ee
Suursadam, Hiiumaa

baabad

Hubase atmosfääriga
kohvik ja väike
disainipood:
kodusisustuskaubad,
keraamika,
kingitused,
suveniirid.

Avatud E-L 11-18. Vabrikuväljak 6, Kärdla
FB: Baabad Tel 5660 8707

**ESIKÜLA
SUVEKOHVIK®**

Esiküla teerist, Kassari

KIIRTOIT
SUITSUKALA
TALUTURG

juuni-august
 T-N 12-19
 R-P 12-21

esiküla suvekohvik

SÖRU KÕRTS

- * SUVETERRASS
- * CATERING
- * PEOLAUAD

Pärna küla, Hiiumaa
+372 518 2211
+372 469 3433
FB: surupub

**EMMASTE
TEEMAJA**

Emmaste, Hiiumaa
+372 5342 3957
FB: emmasteteemaja
info@housecatering.ee

- * PEOLAUAD
- * CATERING
- * MAJUTUS

AASTA-
RINGSELT
AVATUD!

**Trahter
„Meite möte”**

7.-31. mai, 1.-31. september
R-P, 12.00-20.00

1. juuni- 31. august
iga päev, 10.00-20.00

LUIDJA, Hiiumaa
 FB: meitemote, 5698 2123
 mummijaa@gmail.com

HÕBEKALA KÜLALISTEMAJA

Õnn on lihtne.

Sama lihtne kui elu mere ääres.
Lihtsad on Hiiumaa lood ja nii ka
meie lugu. Ootame Sind külla, et
saaksid osa meie loost. Hiiumaa
kõige kaugemas ja erilisemas kohas
- Ristna otsas.

www.hobekala.ee
+372 5667 4008
info@hobekala.ee

hobekalaguesthouse
 hobekala

**DAGEN
HAUS**
KÜLALISTEMAJA

*Romantiline pelgupaik
Hiiumaal*

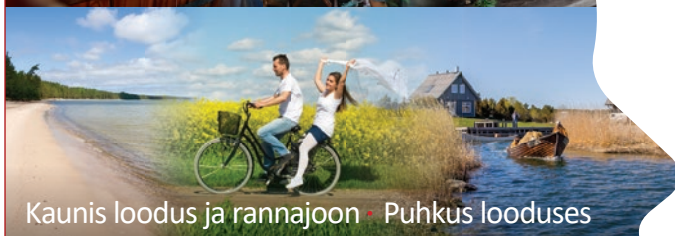
www.dagen.ee
dagen@dagen.ee
+372 518 2555

dagenhaus
 dagenhaus

**RETROVISIIT
MAJUTUSED
HIUMAAL**
WWW.RETROVISIIT.EE

Perepuhkus Kvaliteetaeg sõpradega

Kaunis loodus ja rannajoon Puhkus looduses

Kohalik toit • Parim Hiiumaa õlu

**Puhkus esimesest
silmapilgust!**

hiiumaale.ee
+372 463 6146 • info@hiiumaale.ee

NUUTRI
PUHKEMAJAD
HOLIDAY
HOUSES

www.nuutripuhkemajad.ee tel +372 555 123 14 info@nuutripuhkemajad.ee Koidu 3, Kärkla, Hiiumaa

Facebook: Purje puhkemaja
tel: +372 501 532

Paadi talu puhkemaja
e-mail: paatpurje@gmail.com

SIRELI HOSTEL

Sireli talu, Suureranna küla, Hiiumaa
+372 522 7486 • sireli@sirelihostel.ee

sirelihostel.ee

Icons: Dining, Shower, Bed, WiFi

Posti Hostel

Posti 13, Kärkla • postihostel@gmail.com • Tel +372 5331 1860 • **postihostel.com**

Hiinu Hiiumaa

Hiiumaale mehele läinud
Mae kirjeldab kohanemist
hiidlaste ja hiiu eluga, lisaks
värvikaid memmesid, ja
keerab isegi sitasõja ja kaevu
visatud laiba anekdoodiks.
Hiinu huumor!

petroneprint.ee

ÄHK LÄHEB TARVIS
MAE LENDER

GO Hiiumaa 2022

ISBN 978-9916-4-1123-0

Tegevtoimetaja: Stina Eilsen

Tekstid: Rene Satsi

Keeletoimetaja: Killu Mei

Kujundaja: Timo Tamm

Kaart: Toivo Saue

Reklaam: Hele Lahtvee

Portreefotod: Justyna Seniuta / erakogud

Fotod: Argo Nurs, Indrek Ilomets, Ivo
Panasjuk, Kaja Hiis, Raigo Pajula

Trükk: Printall

Hiiumaa Turismiklastri ametlik väljaanne

Väljaandja OÜ Matkaajakiri,
Toompuiestee 37, 10149 Tallinn

HIIMUMAA
· Hingelt hiid ·

RAHANDUSMINISTEERIUM

REGIONAALARENGU TOETUSEKS

HIIUMAA SADAMAD

KÄRDLA • ORJAKU • SÕRU

KAITASU / BERTHING FEE
7 ÖÖD / NIGHTS

100€

KUNI / UP TO 12 M

MATKAAUTO / CAMPING CAR
3 ÖÖD / NIGHTS

45€

KÄRDLA SADAM

+372 5666 2514

80 kaikohta • 12 matkauto kohta • 2 restorani
max süvis 3,0 m • max pikkus 24 m • max laius 8 m

80 berths • 12 camping car places • 2 restaurants • max draft 3,0 m • max LOA 24 m • max width 8 m

ORJAKU SADAM

+372 5345 5059

40 kaikohta • 5 matkauto kohta • restoran
max süvis 2,5 m • max pikkus 24 m • max laius 6 m

40 berths • 5 camping car places • restaurant • max draft 2,5 m • max LOA 24 m • max width 6 m

SÕRU JAHISADAM

+372 514 5206

40 kaikohta • 4 matkauto kohta • sadamakõrts
max süvis 2,5 m • max pikkus 17 m • max laius 6 m

40 berths • 4 camping car places • harbour pub • max draft 2,5 m • max LOA 17 m • max width 6 m

www.hiiumaasadamad.ee

ORJAKU

KÄRDLA

SÕRU

ELAMUSKESKUS TUULETORN

WINDTOWER EXPERIENCE

Elamuskeskus Tuuletorn pakub põnevaid tegevusi nii peredele kui sõpruskondadele läbi kuue korruse.

Windtower Experience offers exciting activities for both families and groups of friends on six floors.

- ◇ Sukeldu salapärasesse Hiiumaa veealusesse maailma.
- ◇ Avasta Hiiumaa loodust.
- ◇ Õpi tundma hiidlasi, nende keelt ja kultuuri.
- ◇ Tunnetage Hiiumaa ilu ja erilisust.
- ◇ Lusti koos lastega spetsiaalsel mängualal ning roni Baltikumi kõrgeimal sise-ronimisseinal.
- ◇ Dive into the mysterious underwater world of Hiiumaa.
- ◇ Discover the nature of Hiiumaa.
- ◇ Get to know the locals, their language and culture.
- ◇ Feel the beauty and uniqueness of Hiiumaa.
- ◇ Have fun with kids in the special children's area and climb the highest indoor climbing wall in the Baltics.

Avatud / Opening times:

15. mai–aug: E–P 11–21 / sept–15. mai: T–R 15–21, L–P 12–21
15 May–Aug: Mon–Sun 11–21 / Sept–15 May: Tue–Fri 15–21, Sat–Sun 12–21
Mäe 4, Käina, Hiiumaa

www.tuuletorn.ee